AANTEEKENINGEN OP SHAKESPEARE'S TREURSPEL: MACBETH

Cornelis Willem Opzoomer, Mark Prager Lindo

AANTEEKENINGEN

OP

SHAKESPEARE'S TREURSPEL:

MACBETH,

DOOR

Mr. C. W. OPZOOMER.

TE AMSTERDAM,
BIJ J. H. GEBHARD & COMP.

1854.

AANTEEKENINGEN

OP

SHAKESPEARE'S TREURSPEL:

MACBETH.

AANTEEKENINGEN

OP

SHAKESPEARE'S TREURSPEL:

MACBETH,

DOOR

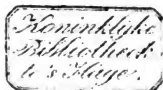
Mr. C. W. OPZOOMER.

TE AMSTERDAM,

BIJ J. H. GEBHARD & COMP.

—

1854.

Denn bei den alten lieben Todten
Braucht man Erklärung, will man Noten;
Die Neuen glaubt man blank zu verstehn;
Doch ohne Dolmetsch wird's auch nicht gehn.

GÖTHE.

Den Wel-Edelen zeer Geleerden Heere

DR. M. P. LINDO,

Leeraar aan de Koninklijke Militaire Academie
te *Breda*.

Het zal u niet bevreemden, aan het hoofd mijner aanteekeningen op Macbeth uw naam te lezen.

Gij weet, dat ik in een vorig akademiejaar een poging heb gewaagd, om tot een degelijke beoefening der nieuwe letteren op te wekken. Nog altijd rust op dit belangrijke studievak een vooroordeel, dat eerst langzamerhand zal verdwijnen. Die zich met de lezing van een der oude dichters bezig houdt heet zijn tijd uitmuntend te besteden; die veel met nieuwe dichters voor zich gezien wordt komt niet zelden in een kwaden reuk Men meent, omdat hij den tijd toch moet doorbrengen, vermaakt hij zich uit louter liefhebberij met eenige werken van smaak; hem een goed student te noemen, en voor de toekomst veel van hem te wachten, men zal er niet ligt toe komen. En geheel ongegrond is dat vooroordeel niet. Er is maar één ding, waarin het mistast; het verwijt aan het vak zelf wat slechts de fout zijner beoefenaars is. Het is in-

derdaad niet te verbloemen, de lezing van hetgeen in de laatste twee honderd en vijftig jaren op het gebied der schoone letteren in Europa verschenen is kan meestal slechts voor liefhebberij, voor tijdverdrijf gelden, slechts zelden voor ernstige studie. Menigeen verklaart nog met Warburton, dat hij Shakespeare en dergelijke schrijvers vaak doorbladert, om zich van gewigtiger bezigheden te ontspannen. Het kwam mij voor, dat dit anders kon en moest worden. Het scheen er alleen op aan te komen, den weg te wijzen van een betere behandeling. Ik besloot het te beproeven, en te doen zien, dat men aan de nieuwe letteren een even streng onderzoek kan wijden als aan de werken van Grieken en Romeinen. Ik koos daartoe twee dichters, wier stukken moeijelijk genoeg zijn, om de ernstigste inspanning van den geest te vorderen, en schoon genoeg, om ze dubbel te beloonen, Shakespeare en Göthe. Met den Macbeth maakte ik een aanvang, en, de schoonheden van het stuk aan het gevoel mijner hoorders overlatende, maakte ik hen op al de zwarigheden voor kritiek en uitlegging opmerkzaam, en leerde hen het treurspel *verstaan*. Wij lazen als hadden wij Sophocles voor ons gehad.

Aan het einde mijner lessen verraste mij uwe uitgaaf van Macbeth, die gij de beleefdheid hadt aan mij op te dragen. Zij wierp mijn plan omver, om wat ik aan mijne studenten ter opheldering en verklaring had medegedeeld tot kennis van een grooter publiek te brengen. Noch een uitgaaf van den tekst van Macbeth noch een doorloopende aanteekening was nu meer noodig. En toch scheen mij niet alles voor de voeten weggemaaid; er bleef, en hoe zou het bij Shakespeare anders kunnen zijn? nog gelegenheid voor nalezing. Uw werk, gij hebt het in uwe voorrede met regt verklaard, is zonder iemands hulp voltooid; eerst geheel afgedrukt kwam het mij onder de oogen. Ik heb u mijne aanmerkingen toen niet verborgen; hier en daar zou ik meer gezegd, soms zou

ik het anders gezegd hebben. Vooral aan het eerste meende ik te moeten hechten. Menige plaats was naar mijn oordeel door u met stilzwijgen voorbijgegaan, die voor onze landgenooten, dikwijls zelfs voor Engelschen, verklaring noodig had. Gij hadt, dacht mij, uwe lezers te veel naar u zelf afgemeten, en te ligtvaardig gemeend, dat wat u duidelijk was ook door anderen terstond zou worden verstaan.

Ziedaar wat mij, al noemt gij het, misschien teregt, »an almost impossible task for one born and bred abroad rightly to comprehend, and agreeably, or usefully to himself and others, to interpret the writings of the great bard," tot het besluit heeft gebragt, om een aanvulling van uw werk te leveren. Alleen als zoodanig wil ik mijne aanteekeningen beschouwd zien. Ze zijn geschreven voor hen, die in het bezit uwer uitgaaf zijn; uw boek moet er naast liggen, want ik behandel slechts die plaatsen, die gij niet hebt aangeroerd, of die ik anders versta dan het door u gedaan is.

Vergun mij, voor ik daartoe overga, nog ééne opmerking. Zij betreft de nieuwe lezingen, die Collier zoo onverwacht in handen zijn gekomen, en die, terwijl zij ook hier de aandacht reeds trokken, in Engeland en Duitschland zeer veel geschrijf hebben uitgelokt. Gij kent het strenge oordeel van verwerping, in het eerste land door Singer, in het tweede door Delius uitgesproken, wien ik niet aarzel onder de Duitsche uitleggers en kritici van Shakespeare den voornaamsten rang toe te kennen. Anderen daarentegen zijn met de ontdekking zoo ingenomen geweest, alsof de dichter nu eerst leesbaar was geworden, en hebben gejuicht, zooals men juichen zou, wanneer er een volledig handschrift van Aeschylus gevonden was. Het lijvige deel der »Notes and Emendations" schreef Collier in een toon van rustelooze opgewondenheid, en spoedig liet hij er een nieuwe uitgaaf op volgen, waarin al de nieuwe lezingen werden opgenomen,

zonder dat de uitgever, vreemd verschijnsel! voor allen durfde instaan. Niet anders ging het in Duitschland. De gelukkige vond werd met geestdrift vermeld, en een aanvulling en verbetering der meesterlijke vertaling van Schlegel en Tieck kon niet lang uitblijven, terwijl ook de Bonn'sche kriticus zich weldra door Frese, en vooral door Leo, hevig zag aangevallen over zijn ongeloof. Tot geen van de twee partijen behooren Knight en Dyce, zonder eenigen twijfel voor Shakespeare de beste kriticus van geheel Engeland. Zij zijn noch geloovig noch ongeloovig; zij twijfelen en onderzoeken. Ik geloof, dat door hen het beste deel gekozen is. Men heeft gezegd, dat er voor de Shakespeare-kritiek door de nieuwe lezingen ook een nieuw tijdvak was aangebroken; als men er door verstaat, dat zij een frissche en onverdeelde aandacht op den tekst hebben gerigt, dan wil ik het toestemmen; als men er een andere beteekenis aan hecht, kan ik er mij niet mede vereenigen. Ik zie niets, wat ons regt geeft, om aan de nieuwigheden, aan het heirleger van veranderingen een hoogere waarde toe te kennen, dan waarop de gissingen der Engelsche uitleggers aanspraak hebben. Ik wil ze als conjecturen behandeld zien, zoodat men bij iedere verandering een nieuw onderzoek naar hare waarde noodig heeft, en sommigen kan opnemen, terwijl men anderen als onnoodig of zelfs ongerijmd verwerpt. Voor authentieke verbeteringen doorgaan kunnen zij onmogelijk. Uit welken tijd de veranderingen zijn, weten wij volstrekt niet. Op den omslag van het boek, waarop zij geschreven zijn, leest men alleen: dit boek is van Thomas Perkins, en al het zoeken en vragen heeft geen andere uitkomst gehad, dan dat een zekere Parry zegt, dat hij het vroeger heeft bezeten, en het vijftig jaar geleden gekregen heeft van zekeren Gray, die het van een Roomsch geestelijke, Perkins, gekocht had. Waren de nieuwe lezingen, gelijk beweerd is, er tusschen 1632 en 1640 bijgeschreven, dus onmiddellijk

na het verschijnen der tweede folio-uitgaaf, dan zou inderdaad de zaak veel gunstiger staan. Maar de gronden, waarop die beweering steunt, zijn uiterst zwak. Al ware er volstrekt niets tegen in te brengen, dat sommige veranderingen uit den tijd vóór de groote revolutie moeten zijn, dan was men toch nog meer dan 60 jaren van de eerste folio verwijderd. En als men Act. II. Sc. 3 van de Twelfth Night aanvoert, om uit de daar voorgestelde nieuwe lezing te bewijzen, dat de oude corrector nog de troonbeklimming van Elisabeth versch in het geheugen had, dan heeft men zeker een sterk gewapend oog, om er zooveel in te zien, maar of het een kritisch oog mag heeten, betwijfel ik. Het is waar, Collier berigt ons, dat het schrift der nieuwe lezingen tot de eerste helft der zeventiende eeuw behoort, maar ik moet bekennen, dat Collier's gezag sedert zijn geroemde ontdekking bij mij althans niet geklommen is. Hij is met zijn vond zoo gelukkig, dat hij er alles door in een ander licht ziet. Veranderingen, die vroeger reeds door de beste uitleggers waren voorgeslagen, maar waartegen Collier toen zich onverzettelijk verklaarde, om de lezing der eerste folio, ook waar zij onverdedigbaar was, te verdedigen, worden nu als ontwijfelbaar opgenomen, nu ze bij den ouden corrector gevonden zijn.

Van de vijftien honderd veranderingen, die Collier in zijn Notes and Emendations heeft medegedeeld, wil Delius, gelijk u bekend is, er slechts achttien opnemen, die hij als ware verbeteringen, als gelukkige gissingen, beschouwt. Hij is zonder twijfel in zijn gestrengheid te ver gegaan; de goede grepen, die de oude corrector gedaan heeft, zijn veel grooter in getal. Maar daarin geef ik hem volkomen regt, dat hij al de hoog opgevijzelde veranderingen niet terstond voor herstellingen van den echten Shakespearetekst aanziet, maar ze alleen als gissingen behandelt, en tevens, dat hij geen onnoodige afwijkingen van de eerste folio-uitgaaf wil dulden. Het is zoo, ook die eerste

folio, die van het jaar 1623, geeft ons den tekst niet volmaakt zoo als hij uit Shakespeare's handen gekomen is, dan toch ware er van kritiek en van gissingen geen sprake meer. Reeds de tweede folio, schoon over het geheel niets meer dan een herdruk van de eerste, levert ons verschillende verbeteringen, die niemand aarzelt met dankbaarheid op te nemen. Enkele malen zelfs vinden wij als door toeval een betere lezing in de derde en vierde folio's, hoe weinig waarde die overigens bezitten. Maar al hebben we dus in de eerste folio den echten Shakespeare niet geheel en al, toch is zij de meest authentieke uitgaaf, die, zullen wij niet aan ieders vernuft en willekeur ten prooi worden, van alle tekst-kritiek de vaste grondslag behoort te zijn. Zoo dikwijls ik dan ook van de folio spreek, is die eerste folio bedoeld, die als de oorspronkelijke uitgave moet gelden. Van de drie andere folio's heeft men alleen dan te spreken, als zij afwijkingen hebben, die in aanmerking behooren te komen.

In uwe voorrede voor Macbeth verklaart gij, dat de grootste moeijelijkheid, die gij te overwinnen hadt, en tot wier overwinning Collier's ontdekking u in staat had gesteld, in den bedorven tekst bestond. Die klagt moet ik voor overdreven houden. De veranderingen, die Collier in de Notes and Emendations uit zijn ouden corrector mededeelt, zijn niet meer dan zes en twintig in getal voor den geheelen Macbeth. Maar zelfs daarvan moet nog een groot gedeelte buiten rekening blijven. De verandering van *quarry* in *quarrel* was reeds door Johnson gemaakt; het *thus* in plaats van *this* voor *even-handed justice* is van Monk Mason; de veranderingen in Act. II. Sc. 1. zijn van Steevens; *lay* voor *let* in Act. III. Sc. 1. werd door Davenant voorgesteld; *tune* in plaats van *time* was sedert Rowe opgenomen; *chair* voor *cheer* is van Percy; en *may of life* voor *way of life* van Johnson. Bijna een derde gedeelte der veranderingen was dus reeds gemaakt, en men is er den ouden, onbekenden corrector geen dank

voor schuldig. Ik laat nu de vraag daar, of zij allen eens als verbeteringen te beschouwen zijn. Van de overige veranderingen zijn velen nog erkend twijfelachtig of van geringe beteekenis, namelijk de bijvoeging van *to show* in Act. I. Sc. 3; het *more* voor *mine* in Act. I. Sc. 4. waarvan zelfs Collier schrijft: This change is doubtful (om van het stellig slechte *wind* voor *wing*, wat de lezing der eerste folio is, maar liever niet te spreken); *here* voor *neere* in Act. III. Sc. 3; *exhibit* voor *inhabit*, waarvan Collier alleen durft zeggen: Yet, after all, it may be right; *rebellion's* voor *rebellious*, wat zeer voor de hand ligt, en terstond één mijner leerlingen voor den geest kwam; ook Tieck had reeds voorgeslagen *rebellion's dead* in den zin van *rebellion is dead;* de kleine veranderingen in Act. IV. Sc. 2, volgens Collier zelf wel verbeteringen, maar toch hardly necessary; en het *quailed* voor *cooled* in Act. V. Sc. 4. Gij ziet dus, er blijft zelfs voor den meest opgewonden vereerder van den ouden corrector niet veel over, wat hij als ontwijfelbare verbetering durft voorstellen, waardoor het geheel bedorvene hersteld en het zieke gezond is geworden. Het bepaalt zich tot *comes* voor *seems*; *blankness* voor *blanket; boast* voor *beast; bleaded* voor *bladed; stoop* voor *slope; flights* voor *sights; ripen'd* voor *open'd; enjoy* voor *convey; course* voor *cause; grief* voor *stuff; gotten* voor *given; farc'd* voor *forc'd;* dus tot twaalf veranderingen. Over de waarde van dat twaalftal wil ik nu niet eens een oordeel vellen; daarvoor zal in de aanteekeningen zelf gelegenheid zich aanbieden; er zijn, die ze onbepaald verwerpen; ik voor mij denk er anders over, en houd sommige voor uitstekend juist. Maar stel eens, dat ze allen gebiedend noodzakelijk waren; zou de tekst van een uitgebreid treurspel, die door twaalf ligte veranderingen van enkele woorden geheel te genezen was, wel zoo doodelijk krank mogen heeten? Opmerkelijk is het, dat Collier vóór tien jaren slechts in ééne enkele van die

twaalf plaatsen een teeken van ziekte kon bespeuren. Het was de regel van Act. V. Sc. 3:

Cleanse the stuff'd bosom of that perilous stuff,

waarin hij echter met Steevens de fout in *stuff'd* zocht, niet in *stuff*.

Doch genoeg van onzen onbekenden vriend. Ook gij hebt u niet slaafs aan zijne veranderingen gebonden, maar reeds in uwe voorrede erkend, dat gij hier en daar de voorgestelde verbeteringen niet hadt durven opnemen. Gij hebt u dus voor een bezonnen kritiek verklaard; moge het u niet aan tijd en lust ontbreken, om haar op nog meer dan één stuk van Shakespeare toe te passen.

MACBETH.

MACBETH.

Bl. 2, vs. 1. (Van de uitgave van Dr. Lindo.) Dat deze lijst der *dramatis personae* eerst van Rowe is, zou ik niet eens vermelden, wanneer het niet later bijzonder te pas kwam.

Act. I, Sc. 1. L°. Bl. 3. *an open place.* Deze en alle dergelijke *stage-directions*, die de plaats aanwijzen, waar het stuk, of een deel er van, speelt, zijn van de uitgevers. De folio heeft ze niet.

L°. Bl.3, vs.1. Men behoort dezen en den volgenden regel zoo te lezen:

When shall we three meet again
In thunder, lightning, or in rain?

zonder komma achter het woord *again*. Behoudt men de komma, dan zijn er twee vragen, en zou de vertaling deze moeten zijn: Wanneer zullen wij elkaâr weder ontmoeten? Zal het in donder, bliksem of in regen zijn? Een vraagteeken ware dan nog boven de komma verkieselijk, en inderdaad vindt men het in de folio. Maar zulk een dubbele vraag is er zeker niet bedoeld; de heksen *kunnen* elkander niet anders dan in noodweêr terugzien. De zin is: Wanneer zullen wij in donder, bliksem of in regen elkander ontmoeten? Die Engelsche uitleggers hebben het begrepen, die voorstelden *or* in *and* te veranderen, een verandering echter, die onnoodig is, daar dezelfde beteekenis ook aan de gewone lezing kan worden gegeven.

L°. Bl.3, vs.5. *That will be ere the set of sun.* Grammaticaal kan hier het lidwoord best worden gemist, en, daar een zamensmelting met het volgende woord, om de natuur der

letter, waarmede dit begint, onmogelijk is, zou het metrum de weglating er van vorderen, als hier inderdaad gelijke versregels, elk van zeven syllaben, noodig waren. Maar de afwisseling, in plaats van te schaden, verhoogt hier de uitwerking. Ik geloof, dat Knight te regt de aandacht hierop heeft gevestigd. Ware het anders, men zou met sommige uitgevers, in plaats van het statige:

There to meet with Macbeth,

moeten lezen:

There to meet with brave Macbeth,

of:

There to meet with

whom?

Macbeth;

een verandering, die toch wel geen bijval meer zal vinden. Maar even onnoodig als het is, om dezen regel naar het metrum van den vorigen te wijzigen, is het ook, om den vorigen te veranderen naar het metrum van dezen, en in plaats van *upon the heath* te lezen *on the heath*.

Act. I, Sc. 1. I°. Bl.4, vs.4. Daar *anon* de beteekenis heeft van *terstond*, en dus het antwoord is op de oproeping, moet de dubbele punt achter *calls* voor een enkele punt plaats maken. Anders zou het zijn, wanneer men met Tieck *anon* door *geschwind* mogt vertalen.

I°. Bl.4, vs.5. In dit vers is naar veler meening de groote inhoud van het geheele stuk uitgesproken. Zij leggen er een zedelijke beteekenis in, en terwijl het *fair is foul* zal aanduiden, dat ook het schoone en edele leelijk wordt door hartstogt, verstaan zij door het *foul is fair*, dat de bedrogenen tot het geloof worden gebragt, en daardoor juist misleid, dat het leelijke schoon is. Deze opvatting is te ver gezocht; er is niets in het stuk, dat haar regtvaardigt. Waren de woorden in een zedelijken zin te verstaan, ik zou ze dan

veeleer in verband brengen met de eerste woorden, die Macbeth spreekt:

So foul and fair a day I have not seen,

zoodat hier de heksen door beide leden van het vers geheel hetzelfde bedoelden, en te kennen gaven, dat de dag der schoone zegepraal tevens een dag van noodweêr was, hetgeen ook ten voorteeken van zedelijk onheil strekte, dat uit die overwinning zou voortvloeijen. Maar ik meen, dat men beter zal doen, het zedelijke hier geheel ter zijde te laten, en de woorden eenvoudig te verklaren in verband met *anon,* dat voorafgaat, en met het volgende *hover enz.* De zin is dan: Wij komen terstond; ons is schoon of leelijk weder hetzelfde; de dikke mist zal ons niet terughouden; zweeft op (zoo roepen ze dan elkander toe) door den vochtigen nevel. — De *stage-direction*: Witches vanish, is van de uitgevers. De folio heeft eenvoudig *Exeunt.*

Act. I, Sc. 2. L°. Bl.5, vs.4. Men ziet, dat hier voor *hail* een halve maat ontbreekt. De dichter heeft zulk een rust gewild. Dergelijke pauzen komen zeer dikwijls voor, niet alleen waar het gesprek tot een ander persoon wordt gerigt, maar ook om andere redenen. Het is, even als bij een muziekale compositie, der moeite waard, bij iedere pauze zich rekenschap te geven van het doel des dichters en van de lengte der rust, die hij verkozen heeft. Ik reken het genoeg, daar eens voor al de aandacht op te hebben gevestigd. In de uitgaaf zou men goed doen, als men zulk een pauze door een streepje aanwees. Wanneer in een regel een geheele voet ontbreekt, is het lang niet onverschillig, waar de tooneelspeler zal rusten. De plaats van het streepje kon het hem doen zien. Vooral behoort de uitgever zich van aanvullingen van het vers te onthouden, waaruit zijn nieuwe heele of halve maat zeker altijd een schoonheid wegneemt, die door de gewaande metrische volledigheid lang niet vergoed wordt.

L°. Bl. 5, vs.7 en 8.

As two spent swimmers, that do cling together
And choke their art.

Wanneer men de verschillende vertalingen vergelijkt, die er van deze woorden gegeven zijn, ontdekt men ligt, dat zij een verklaring behoeven, die hunne woordelijke beteekenis naauwkeurig ontvouwt. Schiller vertaalt:

> Wie zweier Schwimmer Kampf, die, an einander
> Geklammert, Kunst und Stärke ringend messen,

een worsteling onder water, waarvan zeker niemand eenig denkbeeld zal hebben, en waarbij men vooral niet begrijpen zal, waarom ze niet liever op het drooge plaats heeft. Bij Tieck luidt het:

> So wie zwei Schwimmer ringend sich umklammern,
> Erdrückend ihre Kunst,

hetgeen, woordelijk overgebragt, den zin niet duidelijker maakt, en waarin het nieuwe woord *ringend*, dat in het oorspronkelijke niet voorkomt, alles weder bederft. Ook Simrock's:

> Wie
> Zwei müde Schwimmer, sich umklammernd, Kunst
> Und Kraft bewältigen,

zal niet ligt door iemand worden verstaan, evenmin als Moulin's:

> Als wen twee zwemmers, uitgeput van kracht,
> Elkaar omklemmen,

waar de uitputting, anders dan bij de overigen, aan het elkaar omklemmen vooraf gaat. Welke van deze vier vertalingen men nu ook uitkoos, wie zou er ooit een duidelijk beeld in kunnen zien van het wisselen der kansen op het slagveld, het twijfelachtige der uitkomst? En toch heeft Shakespeare een wel vreemde, maar echter juiste vergelijking gemaakt. Zij komt hierop neder: Even als twee zwemmers, die, zich aan elkander vastklemmend, elkanders kunst vernietigen, nutteloos maken, en dus al hun inspanning te vergeefs doen, haar verkwisten, zonder dat een van beiden er iets verder door komt, maar bei-

den op dezelfde hoogte blijven, zoo was ook hier de inspanning der beide legers nutteloos, geen van beiden kon eenig blijvend voordeel behalen. De oorspronkelijke beteekenis van *to spend* is niet uitputten, maar verkwisten, en zoo zijn hier *two spent swimmers* twee zwemmers, die zich verkwisten, die zonder er eenige vrucht van te zien zich vermoeijen. Hun *art* is natuurlijk niet hun worstelkunst, waarvan geen sprake hier kan zijn, maar hun zwemkunst.

ct. I, Sc. 2. ᴾ. Bl.5, vs.9. *to that*, dat is, zooals Malone het met regt verklaarde, *to that end.* Delius, die het erkent, had dan echter ook geen grond voor zijn vertaling: *weil* er ein Rebell ist.

'.Bl.5,vs.10. Dat *multiplying* niet staat voor *multiplied*, daarin heeft Delius gelijk, maar van waar hij zijn vertaling *wimmelnd* haalt, weet ik niet. Het verbum *to multiply* is niet alleen als activum in gebruik, maar ook als neutrum, of, wil men, als medium: to grow in number, to increase themselves. Ook zijn vertaling van het geheel: „weil er ein Rebell ist, wimmelt alles von Natur Schlechte ihm zu, gesellt sich ihm bei", is onjuist. *Villainies of nature* is niet het van nature slechte, maar de boosheden der natuur.

'. Bl.6, vs.3. Dit ééne voorbeeld van een verkeerd geplaatste pauze wil ik even aanroeren. In de uitgaven begint de regel met:

Till he fac'd the slave,

zoodat het tweede hemistische zou ontbreken. Alsof de woorden als eerste helft van een vers voor metrische afdeeling vatbaar waren! Ze kunnen slechts de tweede helft zijn; de eerste is het, die ontbreekt. Het is:

◡ — | ◡ — | ◡ till | he fac'd | the slave,

zoodat het op deze wijze moest gedrukt zijn:

——————————till he fac'd the slave.

. Bl.7, vs.4. Het *except*, verbonden met *I cannot tell*, verklaart Delius met regt: „Wofern sie nicht vorhatten — — —

so kann ich nicht sagen, scil. was sie vorhatten." Maar daarom moet dan ook achter *tell* geen leesteeken staan, en vooral geen punt, die alleen dan te pas zou komen, als men *except* met Tieck door *ob* mogt vertalen.

Act. I, Sc. 2. L°. Bl.7, vs.9. Het *exit soldier attended* is van de uitgevers.

L°. Bl.7, vs.14 en 15. Beide deze regels, zoowel het *flout the sky*, als het *fan our people cold*, hebben verklaring noodig. Voss vertaalde, naar Steevens en Malone: Die Banner, noch immer frech in der Luft flatternd, stehen aufgepflanzt, aber sie sind unser, und dienen nur die siegermüdeten Krieger zu kühlen. Men ziet de overeenkomst met Schillers: Vor wenig Tagen stolz noch ausgebreitet, en Moulin's: den hemel tergt, en wapperend ons volk verfrischt. Tieck vertaalt:

— — — schlägt die Luft, und fächelt
Kalt unser Volk;

en Simrock:

— — — — jetzt vergeblich flattern,
Nur unsern Völkern Kühlung wehn.

Met geen dier opvattingen kan ik mij vereenigen, omdat ik ze door den tekst niet geregtvaardigd zie. De woordelijke beteekenis is: waar de Noorweegsche banieren den hemel bespotten en ons volk koud waaijen. Ik kan daaraan geen andere verklaring geven dan deze: de banieren van Noorwegen, die alleen in Noorwegen moesten wapperen en het volk, dat daar woont, koelte aanwaaijen, wapperen onder onzen hemel, en bespotten dien, terwijl zij ons volk koud waaijen. Er zijn dan in het verhaal van Rosse drie deelen. Eerst berigt hij den koning, dat te *Fife*, van waar hij komt, de Noordsche heirmagt gelegerd is; vervolgens, dat de vorst van Noorwegen zelf den strijd heeft ondernomen; eindelijk, dat hij door Macbeth overwonnen is.

Lo.Bl.7, vs.18. De Thane van Cawdor had slechts onder de hand geholpen; van daar, dat noch de koning noch, zooals later blijkt, Macbeth er kennis van droegen.

Act. I, Sc. 2. 10. Bl. 8, vs. 1. *Lapp'd in proof* is: verborgen, gehuld in een wapenrusting, die proef houdt, zooals Steevens het te regt omschrijft: defended by armour of proof.

Dat door *Bellona's bridegroom* hier niemand anders dan Macbeth is bedoeld, reken ik met Knight ontwijfelbaar. In de vorige aanteekening deed ik opmerken, dat Cawdor zijn hulp slechts heimelijk had verleend. Het bewijs er van ligt in het oordeel, dat Angus later (bl. 13 en 14) uitspreekt:

> Whether he was combin'd
> With those of Norway, or did line the rebel
> With hidden help and vantage, or that with both
> He labour'd in his country's wreck, I know not.

Geen wonder dus, dat Macbeth, onkundig van zijn verraad, hem nog „a prosperous gentleman" noemt. Ook wordt hier ter plaatse van Macbeth volstrekt niet berigt, dat hij Cawdor, maar wel dat hij den Vorst van Noorwegen heeft ten onder gebragt.

10. Bl. 8, vs. 2. *Confronted him with self-comparisons.* Ik zie geen kans, om hieruit te maken: met him in every way his equal, ofschoon ook Tieck vertaalt: entgegenstürmt mit *gleicher* Ueberkraft. De uitkomst bewees, dat Macbeth meer dan zijn partij was. De woordelijke beteekenis is: hem tegentrad met vergelijking van zich zelf, zoodat de zin is: hem in persoon tegentrad, om elkanders kracht te meten.

10. Bl. 8, vs. 3. Om het overspringen van het ééne subject op het andere te verhinderen, is hier het voorstel gedaan, om de komma achter *rebellious*, niet achter *point* te plaatsen. Het heeft echter geen opgang gemaakt, en verdient dien ook niet.

Act. I, Sc. 3. 10. Bl. 9, vs. 6. *Rump-fed* vertaalt Delius, en eveneens Simrock, door vet, wel doorvoed. Ten onregte. *Rump* is de afval van de tafel der rijken, zoodat *rump-fed* zijn een kenteeken is van armoede en gebrek.

10. Bl. 9, vs 12. De heksen waren naar het volksgeloof gewoon de winden te verkoopen. Daarom was het aanbod, om er een ten geschenke te geven, een bijzonder bewijs van vriendschap.

2

Act. I, Sc. 3. L°.Bl. 10,vs.4. Ook Delius heeft thans in zijn Lexicon *penthouse lid* vertaald: das obere Augenlied, en is van zijn vroegere zonderlinge meening dus teruggekomen, toen hij het woordelijk (?) wilde verstaan, als „Deckel des auf dem Schiffe angebrachten Sturmdaches, unter welchem der Schiffer Wacht hält."

L°.Bl.10,v.16. De oorspronkelijke lezing is niet *weird*, maar *wayward*, hetgeen Tieck en Delius deed denken aan de „Unruhe, die nicht folgerecht, beharrlich ist", hetgeen dan heette zeer goed te passen bij *posters of the sea and land.* Zij hebben twee geheel verschillende woorden met elkaâr verward. *Wayward* in de beteekenis van grillig, korselig, eigenzinnig, en synoniem met *peevish*, *froward*, enz. is een geheel ander woord dan *wayward* in de beteekenis van *weird*, hetgeen alleen dan *wayward* of *weyard* geschreven wordt, als het van twee lettergrepen moet zijn. Het eerste woord vindt men in ons stuk bl. 66 vs. 11, waar Macbeth *a wayward son* wordt genoemd; het tweede vindt men hier en elders, b. v. bl. 30 vs. 7:

I dreamt last night of the three wayward sisters;

terwijl men het b. v. bl. 47 vs. 12 van éénc syllabe vindt, *weird.*

L°.Bl.12,v.11. Maar *Henbane* heette dan toch zoo alleen omdat het krankzinnig maakte, gelijk uit het citaat van Douce blijkt: „*insana*, mad, for the use thereof is perilous, for if it be eat or drunk, it breedeth madness."

L°. Bl. 12, vs. 19 en 20. Deze regels zijn zeer duister, en een verandering van *which* in *what* zal ze niet duidelijker maken. Tieck vertaalt:

So stritten in ihm Staunen und Bewunderung,
Was dir, was ihm gehört;

eveneens Simrock:

Da stritt Bewunderung und Lob in ihm,
Was dir, was ihm gezieme;

en Moulin (althans vroeger):

Toen kampte in hem bewondering met lof,
Wat u, wat hem behoorde.

Ik beken, dat ik den zin dier vertaling niet begrijp. Is er in Duncan's geest een strijd, of de *wonders* aan hem en de *praises* aan Macbeth behooren, dan wel omgekeerd? Wat moet dat eigenlijk beteekenen? Ik ben niet in staat, uit de Engelsche woorden iets anders te maken, wat werkelijk een zin zal hebben, dan dit: de koning is het met zich zelf oneens, of hij u alleen zal bewonderen, dan wel of hij u door openlijken lof zal trachten te verheffen; lof en bewondering voeren strijd in hem, wat van die twee aan u zal worden toegekend, het uwe zal zijn, of liever, daar het „*his* wonders" en „*his* praises" genoemd zijn, wat van die twee het zijne wezen zal. Dit schijnt ook de opvatting van Moulin, als hij in zijn tweeden druk vertaalt:

Dan worstelt zijn bewondring met den lof,
Dien hij u toedenkt.

Of wil het zeggen, dat zijn lof altijd nog overwonnen wordt door zijn bewondering, haar niet bij kan houden, maar altijd te zwak blijft? Een uitmuntende gedachte zeker, maar die niet in de woorden ligt. Ik moet betuigen, dat ik mij in de uitlegging dezer plaats niet geheel kan bevredigen.

Act. I, Sc. 3. L°. Bl. 13, v. 4. Rowe, Knight, Dyce en Schiller lezen *hale* of *hail* in plaats van *tale*, en zeker was de uitdrukking van *thick as hail* zeer gebruikelijk. Men wijst op Spenser's:

As thick as hail forth poured from the sky,

en Drayton's:

Out of the town come quarries thick as hail.

Of het digte der hagelsteenen echter een gepast beeld is voor het snel elkander volgen der boden, is een andere vraag. Misschien is het hierom, dat door velen de oude lezing verdedigd is. Wordt zij behouden, dan zal de vertaling moeten zijn: zoo digt op een gedrongen als (de

woorden in een) verhaal, gelijk het bij Tieck heet: Wie Wort auf Wort in schneller Rede. Er met Johnson van te maken: as fast as could be counted, ik zie er geen regt toe, al wijst Collier op het Saksische *telan*, dat *tellen*, *rekenen* beteekent. Voor Simrock's: schnell wie der Ruf, en Moulin's: snel als de faam, is in geen geval eenige grond.

Act. I, Sc. 3. Lº. Bl. 13 vs. 15 en 16. Het komt mij beter voor, hier de versafdeeling der folio te volgen, waarbij men dan, reeds om het metrum, uit de tweede folio, *his* vóór *borrow'd* moet overnemen. De tekst wordt dan:

The Thane of Cawdor lives.
Why do you dress me in his borrow'd robes?
Who was the Thane lives yet,
But enz.

Lº. Bl. 14. De bijvoeging *aside* is nergens in de folio.

Lº.Bl.14 vs.8. Volgens de oude lezing *trusted home*, in ieder geval een zeer vreemde uitdrukking, is de juiste vertaling die van Moulin: vast geloofd, kon dat enz. Met zijn onbekenden corrector schrijft Collier thans: *thrusted home*, en naar mijn oordeel met regt. *A home thrust* is een bekende uitdrukking in den zin van een *argumentum ad hominem*, en van daar ook een *retorsio argumenti*, een te huis brengen van hetgeen iemand heeft aangevoerd op hem zelf. Hier is dus de beteekenis: als we dat (namelijk dat ik voor mijne kinderen het koningschap hopen mag, wijl reeds twee van de voorspellingen der heksen zijn uitgekomen) weêrkeerig op u toepassen, het op u zelf te huis brengen, dan geeft het u regt voor u zelf de kroon te wachten.

Lº.Bl.14 v.18. Waarom *soliciting* in de gewone beteekenis van het woord hier onzin moet heeten, verklaar ik niet in te zien. Waarover anders kan Macbeth spreken dan over de bovennatuurlijke *verzoeking*, die onmiddellijk is voorafgegaan? Dat het woord ooit in den zin van *solicitude* kan gebruikt worden, mag niemand zonder bewijs aannemen. En, al ware dat bewijs geleverd, hier althans kan het dien

zin onmogelijk hebben, zooals terstond blijkt uit het volgende:

Why hath *it* given me earnest of success?

Dit *it* kan toch wel niet op een *solicitude* doelen, maar alleen op de *soliciting* der heksen.

Act. I, Sc. 3. L°.Bl.15 vs.6. *Function* beteekent niet alleen *the power of acting*, Simrock's *Thatkraft*, maar even goed Tieck's *Lebenskraft*. Het is een collectief voor alle ligchamelijke levenswerking. *Function is smother'd in surmise*, woordelijk: levenskracht is verstikt in vermoeden, beteekent: mijn geheele levenskracht zinkt reeds weg door het bloot vermoeden, de bloote en onvolledige voorstelling (the imperfect notion) van de misdaad, wier gedachte bij mij oprijst. Moulin's: mijn denkkracht wordt verstikt door raden en gissen, is stellig verkeerd.

L°.Bl.15 vs.7. *nothing is, but what is not.* Er bestaat volstrekt geen reden, om hierbij aan den moord van Duncan te denken. De zin is eenvoudig deze: mijn geheele wezen is geschokt; voor hetgeen werkelijk bestaat heb ik geen oogen meer; alleen een phantastische wereld leeft nog voor mij. Het doet ons denken, mits we binnen het derde van vergelijking blijven, aan Göthe's:

Was ich besitze seh' ich wie im weiten,
Und was verschwand wird mir zu Wirklichkeiten.

L°.Bl.15 v.15. *Give me your favour*, moet hier gelezen worden. Reeds het metrum vordert dat *me*. Het staat, zegt Dyce, in alle oude en nieuwe uitgaven. Ik weet niet, wat Collier bewoog het weg te laten.

L°.Bl.15 v.19. *To Banquo* is niet uit de folio.

Act. I, Sc. 4. L°.Bl.16 vs.4. Meestal leest men met de tweede folio: *are* not those in commission yet returned? Collier evenwel heeft Barry's restoratie uit de eerste folio: *or* not enz. opgenomen. Met regt, geloof ik, verklaart Dyce, dat iedere schoolknaap gevoelt, dat *or* niets anders dan een drukfout is voor *are*.

L°.Bl.16 v.18. *Embrace* is niet uit de folio. Hetzelfde geldt van *embrace* op bl. 17.

Act. I, Sc. 4. L°.Bl.17 vs.2. *wing* is geen verbetering, maar is de lezing der eerste folio, die den ouden corrector onbekend moet geweest zijn. Anders toch zou hij in plaats van de drukfout *wine* der tweede folio zijn ongerijmd *wind* niet hebben geschreven.

L°.Bl.17 vs.5. *might have been mine.* Dat is: nog tot mijn voordeel mogt zijn, nog aan mijn kant goed mogt staan, mogt overhebben. *More* zou een corruptie zijn in plaats van een verbetering. *That thanks and payment might have been more* zou een goeden zin hebben, maar niet: *the proportion of thanks and payment.*

L°.Bl.17 v.10. De komma achter *state* moet worden geschrapt. De beteekenis is: zijn voor uw troon en staat als kinderen en dienaars, are children and servants to your throne and state.

L°.Bl.17 v.12. Het *safe toward* vordert verklaring, waarbij over William Blackstone's uitlegging, die aan Susan's: met behoud van, zonder de eer te na te komen, doet denken, niet meer behoeft gesproken te worden. Knight's: our duties are called upon to do everything which they can do safely, as regards the love and honour we bear you, laat de vraag over: Wat is de beteekenis van *safely* en van *as regards?* De vertaling van Delius: alles was sicher zu der Euch gebührenden Liebe und Ehre gereicht, rust alleen op de dubbelzinnigheid van het Duitsche *Sicher.* Het Engelsche *safe* is *zeker* alleen in den zin van *veilig.* Ik vat de plaats zoo op: alles wat in de rigting van uwe liefde en eer, dat is alles wat tegenover de liefde en vereering, die wij u toedragen, veilig is, geen beschuldiging er van te vreezen heeft, als ware er niet genoeg gedaan.

L°.Bl.17 v.20. Waarom zou men niet in plaats van *that* uit de folio de oorspronkelijke lezing *thou* herstellen?

Act. I, Sc. 5. L°.Bl.18v 22. *The perfectest report*, het volmaaktste berigt, de volmaaktste boodschap. Zoo noemt hij ze, omdat zij volmaakt door de uitkomst bevestigd is. Sommigen lezen *perfected,* dat is: vervuld, hetgeen zeker een uitmuntenden zin geeft.

L°.Bl.19v.18. Hier drie regels aan de stem toe te kennen, is zonder

twijfel verkeerd. Zij heeft niets anders te roepen, dan: Zoo moet gij doen als gij het bezitten wilt. De teekens, die aanwijzen, dat de aanhaling ten einde is, moeten dus achter *have it* staan. Het volgende is een voortzetting van den vorigen regel: thou'ldst have, great Glamis, that which cries etc. and that which rather etc. Bij *if thou have it* hetzij in zamentrekkende uitspraak, hetzij in gedachten, *wouldst* te voegen, zou niet aangaan. Achter „thus thou *must* done", kan, daar de zamenhang aanwijst, dat *must* hier het praesens is, onmogelijk komen: if thou *wouldst* have it. De regelmatigheid der tijden vordert het eenvoudige praesens. De Duitsche vertalers hebben dan ook *willst*, niet *wolltest*, en Moulin *begeert*, niet *begeerdet*.

Act. I, Sc. 5. L°. Bl. 19. De *attendant* heet in de folio gepaster *Messenger*.

L°.Bl.20 vs.8. Douce, en bij ons Susan, hebben het hier in de zoogenaamde *stage-directions* nog verder gebragt dan Collier's oude corrector. Zij laten juist op dit oogenblik een raaf schor krassen en door Lady Macbeth gehoord worden!

L°.Bl.20 v.10. Men heeft hier een voorbeeld van de verderfelijke zucht, waartegen ik vroeger reeds waarschuwde, om een vers, waarin Shakespeare met volkomen juist gevoel een pauze heeft gemaakt, aan te vullen. Sommige uitgevers schrijven dit vers:

Under my battlements. Come, Come, you spirits,

en maken het daardoor veel te rhetorisch. Ieder, die lezen kan, zal terstond inzien, dat hier een pauze voor den overgang van gedachten onmisbaar is. Deze is de versafdeeling:

Under | my bat | tlements | ᴗ Com' | you spir'ts.

L°.Bl.20 v.15. *Compunctious* is hier wroeging aanbrengend, actief in plaats van passief, in den zin dus van *compunctive*.

L°.Bl.20 v.17. De gissing van Tieck, die *it* in *hit*, een stoot, verandert, verdient den naam van *ingenious* volstrekt niet, maar wel de strengste afkeuring. Zoowel de zin der plaats als de

weglating van het lidwoord pleiten tegen haar. Tieck heeft het eigenlijk niet eens als een gissing voorgesteld, maar in het oorspronkelijk las hij *hit*, en verbeeldde zich nu, het substantief voor zich te hebben, niet bedenkende, dat *hit* slechts een andere, dikwijls voorkomende schrijfwijze is voor *it*.

Act. I, Sc. 5. L°. Bl. 21. *They embrace* is niet in de folio.

L°. Bl. 22 v. 14. *Solely* is een verkeerde lezing van de tweede folio, en is naast *sovereign sway* op het minst zeer overbodig. Men leze met de eerste folio *solid*.

L°. Bl. 22 v. 16. „d. h. die Miene verändern ist immer so viel als sich fürchten." Delius. De vertaling van Tieck is onjuist.

Act. I. Sc. 6. L°. Bl. 22 v. 18. De *torches* schijnen evenmin ongepast als de *Hautboys*. Waarom zijn ze hier meer dan in de volgende Sc. in den weg?

L°. Bl 23 vs 8. Ik moet bekennen, dat ik het *must* der folio liever met Rowe in *most*, dan met Collier's corrector in *much* verander.

L°. Bl. 24 vs. 1. Voor dat alles, zegt Lady Macbeth, blijven wij uw kluizenaars, die voor u bidden. Zij wil er mede zeggen: dat alles kunnen wij u alleen door ons gebed vergelden; dat is het eenige wat wij voor u ter vergelding uwer weldaden kunnen doen.

Act. I, Sc. 7. L°. Bl. 25 vs. 3. Ook ik geloof, dat *his surcease* op Duncan's dood ziet. Het is zeer gepast, dat Macbeth hier het algemeene en bijzondere door elkaar laat loopen, en, voor hij Duncan's naam durft noemen, reeds lang van hem spreekt, alleen het pronomen *he* gebruikende. Maar dat de zaak door *his* beslist wordt, kan ik niet toegeven. Of is bij Shakespeare *his* voor *its* iets zoo vreemds? Zie bl. 77 v. 8.

L°. Bl. 25 vs. 5. Dat men echter *end-all* een punt zet, en dus met *Here, but here* een nieuwen volzin begint, kan ik wel niet goedkeuren, maar toch best begrijpen. Waarom men daarentegen achter *here* en vóór *but here* in plaats van een komma een semikolon zou schrijven, is mij een raadsel. Wat zou dan toch wel de beteekenis worden?

Act. I, Sc. 7. L°.Bl.27v.10. Ik ontveins niet, dat de verandering van *beast* in *boast* mij aanvankelijk zeer toelachte. Zoowel het eenvoudige als het verrassende in haar kan niet nalaten bijzonder aan te trekken, en het zal den meesten wel gaan als Collier, dat zij de lezing *beast* als ongerijmd verwerpen, sedert de nieuwe lezing hun is voorgesteld, en zich naauwelijks kunnen begrijpen, hoe de plaats hun vroeger zoo weinig ergernis heeft gegeven. Maar langzamerhand verdwijnt die ingenomenheid met het werk van den corrector, en men begint in te zien, dat hetgeen zoo vele jaren lang zeer juist en verklaarbaar scheen toch ook werkelijk zoo bijzonder ongerijmd niet is. Op de woorden van Macbeth:

I dare do all that may become a man;
Who dares do more is none;

slaan de woorden der Lady:

When you durst do it, then you were a man;
And, to be more than what you were, you would
Be so much more the man.

Wanneer men tusschen die twee ten naauwste met elkaar verbondene uitspraken schrijft:

What boast was't, then,
That made you break this enterprise to me?

zoo is de zamenhang verbroken, en Lady Macbeth, in plaats van terstond een passend antwoord te geven, wacht daarmede nog wat, en zegt intusschen iets zeer plats en alledaagschs. Staat er daarentegen:

What beast was't, then,
That made you break this enterprise to me?

dan is de zamenhang onverbroken en heeft men terstond het gepaste antwoord, waarbij wij ons nog de verzen uit Richard III herinneren:

Villain, thou know'st nor law of God nor man;
No beast so fierce, but knows some touch of pity. —
But I know none, and therefore am no beast.

Wel is door Frese beweerd, dat men ook met behoud der gewone lezing nog de gewenschte tegenstelling niet verkrijgt, daar Lady Macbeth dan hare vraag zoo zou moeten inrigten: Waart ge dan toen een beest, toen ge mij die onderneming voorsteldet? Maar die beweering rust op misverstand van de plaats. Ook nu is de beteekenis geheel dezelfde: Wat dier was er dan toen in u, dat u aandreef om mij die onderneming voor te stellen?

Act I, Sc. 7. L°.Bl.27 v.21. Ik verkies hier de versafdeeling en lezing der tweede folio:

And dash'd the brains out, had I *but* so sworn
As you have done to this.
If we should fail?
We fail?
But screw etc.

De woorden *we fail* maken dan een geheelen regel uit, zoodat er een pauze van vier maten is, die hier den indruk zeer verhoogt. Zoo lang ziet Lady Macbeth haar echtgenoot zwijgend aan. Ik plaats die rust liever na, dan vóór *we fail*, ook wanneer men achter *fail* met de folio het vraagteeken blijft stellen. Bij haar zelf komt dan geen oogenblik van twijfel op.

L°.Bl.28 vs.1. Het leesteeken achter *we fail* is tweemaal veranderd, en alle drie de teekens heeft Mrs. Siddons in hare uitspraak teruggegeven. De folio heeft het vraagteeken, waarvoor Malone het uitroepingsteeken in de plaats stelde. Er is tusschen die beiden, wat den zin betreft, niet veel verschil. Er ligt in het eerste meer minachting, in het tweede meer verontwaardiging, maar daartoe bepaalt zich ook de geheele zaak. Het vraagteeken zoo op te vatten, als of Lady Macbeth zelf aan den goeden uitslag twijfelde, zou in ieder geval verkeerd zijn. Steevens heeft beide teekens verworpen en een punt gekozen, waardoor de plaats deze beteekenis krijgt: dan missen wij het; geen vrees voor de uitkomst mag ons weêrhouden; onze taak is ons aangewezen. Zij werkt, zonder te twijfelen, die gedachte voor zich zelf in de vier volgende

maten rust uit, zoodat ook bij deze lezing de pauze na, niet vóór *we fail* moet gesteld worden. Ieder van de drie teekens is zeer verdedigbaar, maar de punt behaagt mij van de drie het meest, vooral omdat zij beter overeenkomt met hetgeen onmiddellijk volgt. De zamenhang toch is: welnu, dan missen wij het; die bedenking weêrhoudt ons niet; maar wij zullen het niet missen, als gij slechts genoeg moed betoont.

Act. I, Sc. 7. Lo.Bl.28 vs.2. *Sticking-place* is het punt waar iets gehouden en vastgezet wordt, waar men niet verder gaat. Het beeld is ontleend aan een snaren-instrument. Als de snaar genoeg gespannen is, zet men de schroef vast.

Lo.Bl.28v.15. In plaats van *mettle* heeft de vierde folio *metal*, niet in den zin van metaal, maar slechts als een andere schrijfwijze van hetzelfde woord. Er was dus geen regt voor Tieck's: aus deinem unbezwungenen Stoffe; of voor Moulin's: uw metalen grondstof.

Act. II, Sc. 1. Lo.Bl.30 vs.7. Voor *weird* leze men *wayward* of *weyard*. Zie de aant. op bl. 10 vers 16.

Lo.Bl.30 v.12. De uitlegging van deze plaats, als beteekende zij: »If you wait for my consent, it shall do you honour, — that is be at your service, — whenever you please," behaagt mij niet. Ik heb er meer dan éénen grond tegen. Uit *cleave to my consent* te maken *wait for my consent* is een stoute onderneming. *When 't is* kan alleen beteekenen: als het zoo ver is, maar zeker niet *whenever you please.* Van een spel met het woord *honour* is hier geen spoor, en al is Shakespeare een vriend van woordspelingen, men mag ze daarom niet ligtvaardig vermeerderen. Er is nog meer, wat mij de uitlegging doet verwerpen, maar ik reken het aangevoerde genoeg. Ik voor mij vertaal de plaats zoo: als gij u aansluit aan mijne toestemming, dat is alleen datgene doet wat mijne toestemming heeft, en dus in overeenstemming met mij handelt, als het zoo ver is, als het op iets te doen aankomt, dan zal het u eer aanbrengen.

Act. II, Sc. 1. L°. Bl. 31 vs. 5. De folio heeft alleen *Exit Banquo.* Fleance, die hem slechts de fakkel droeg, ging van zelf mede.

L°. Bl. 32 v. 18. *Gives.* Shakespeare laat gaarne op een substantief in het meervoud een verbum in het enkelvoud volgen, vooral als er andere enkelvoudige substantieven tusschen beiden staan. De uitgevers veranderen het meestal, behalve wanneer het rijm, zoo als hier het geval is, den singularis vordert.

Act. II, Sc. 2. L°. Bl 33 vs. 8. *Within.* De bedoeling van dit woord is niet, dat Macbeth zijn *who 's there? what, ho!* binnen, in het eerste of tweede vertrek, uitroept. Wien toch zou daar die uitroep gelden? en hoe ware hij van daar door Lady Macbeth te hooren? Men stelle zich de zaak zoo voor: Macbeth komt, na een moord te hebben volbragt, uit de slaapkamer en bevindt zich op de gaanderij boven aan den trap, waarvan de treden verborgen zijn. Daar spreekt hij de woorden: who 's there? what, ho! en komt intusschen, terwijl zijne echtgenoot den monoloog houdt: Alack! I am afraid etc., langs de trappen naar beneden, waar hij met de vraag: My husband? ontvangen wordt. Dat Collier thans schrijft: he makes this exclamation *without*, bewijst alleen, dat hij het *within* niet heeft gevat. Dat de folio hier reeds *Enter* Macbeth heeft, is zoo ongerijmd niet als het schijnt. Hij vertoont zich boven aan den trap, en komt dus in zoover binnen, dat hij reeds zigtbaar is voor de toeschouwers, ofschoon de Lady hem eerst later kan opmerken, als hij beneden is gekomen.

L°. Bl. 34 vs. 5. Tieck en Delius meenen, dat met die *sorry sight* niet de bloedige handen bedoeld zijn, maar het gezigt, dat hem in Duncan's slaapkamer getroffen heeft. De *stage-direction* der uitgevers: Looking on his hands, of: Showing his bloody hands, zou dan niet te pas komen. Ik kan in die opvatting niet deelen. Van hetgeen bij de vermoorden is voorgevallen spreekt Macbeth in dit tooneel nergens in het praesens, maar altijd in den ver-

leden tijd. Tieck's bewijs: » Zeigt er schon jetzt seine Hände, so zeigt er auch die Dolche die er mitgebracht hat" is niet krachtig genoeg. Lady Macbeth behoeft niet opmerkzaam op die handen het oog te vestigen.

ct. II, Sc. 2. °.Bl.34 vs.6. Tieck ziet in dit antwoord eene toespeling op het vreemde gebruik van het woord *sorry*. Het is, zegt hij, een half komisch woord, zoo als ons ellendig en miserabel, meer in het gewone leven voorkomende, dan in de poëzij. De zin ware dan: het is een dwaze inval, een zoo mal woord te gebruiken. » Das Halbkomische," voegt hij er bij, » ist hier das Furchtbare." Ongerijmd! Lady Macbeth wil niet het *woord*, maar de *gedachte* van zulk een *sorry sight* als dwaas en kinderachtig voorstellen. Hare bedoeling is zeer eenvoudig deze: het is dwaas, van een *sorry sight* te spreken, als of een gezigt iets akeligs kon hebben, een *sight sorry* kon zijn. Deze uitlegging harer woorden is in volmaakte harmonie met hetgeen zij iets later zegt:

The sleeping and the dead
Are but as pictures; 't is the eye of childhood,
That fears a painted devil.

°.Bl.34 vs.8. Het zal wel noodig zijn, met de folio het *Consider it not so deeply* tot een afzonderlijken regel te maken.

°.Bl.36 vs.4. Eveneens bij Heywood: the *multitudes* of seas dyed red with blood.

°.Bl.36 v.10. Het vraagteeken achter *then* is ongerijmd; er wordt een uitroepingsteeken gevorderd. „She is", zegt Dyce, „not asking what the facility is, but exclaiming at it."

°.Bl.36 v.16. De tweede folio laat *I* weg. Steevens wil *Ay* in de plaats zetten. Ik ben niet ongeneigd, hieraan de voorkeur te geven. Men schreef *Ay* immers *I*; b. v. bl. 49 vs. 13:

I, my good Lord; our time does call upon 's, enz.

ct. II, Sc. 3. °.Bl.37 vs.4. Waarom zich deze pachter wel heeft opgehangen, hebben velen uit *on the expectation of plenty* niet regt kunnen op-

maken. Simrock, die er van maakt: Ein Pächter, der sich an die Hoffnung einer fetten Ernte hieng, heeft de plaats volstrekt niet begrepen, en ons op onzin onthaald. Moulin, die zeer goed inzag, dat de hoop op een goede oogst weinig reden voor een pachter is om zich op te hangen, heeft hem behendig in een opkooper veranderd. Toch is de zaak zoo moeijelijk niet. Er wordt een pachter bedoeld, die, omdat hij een goede oogst voorziet, vreest een hoogere pacht te moeten betalen, en zich uit angst daarvoor van het leven berooft. Zoo blijft de daad een dwaze en belagchelijke daad en is toch niet geheel zonder eenigen grond. En juist die twee karaktertrekken komen hier te pas. — Achter het volgende: have napkins enough about you, zal wel een vraagteeken moeten staan.

Act. II, Sc. 3. L°. Bl.38 vs.1. De Engelsche kleermaker meende tot die daad regt te hebben tegenover den Franschman, den volksvijand.

L°. Bl.38 vs.8. *opens the gate* is niet in de folio.

L°. Bl.38 v.21. *give him the lie* is hem logenstraffen, zoodat hij niet kan waar maken wat hij gezegd heeft, hem in den steek laten, zoodat hij niet kan doen, wat hij op zich heeft genomen.

L°. Bl.39 v.21. Geeft men er misschien de voorkeur aan, de punt achter *time* in een komma te veranderen, om *the obscure bird* met *prophesying* te verbinden, dan zal het goed zijn, de kolon achter *air* tot een komma te maken, en *strange images of death* als appositie van *lamentings* op te vatten. Dat door die lezing „somany accusatives at such a distance from the verb" komen te staan, zie ik niet.

L°. Bl.41 v.17. De folio heeft: Enter Macbeth, Lenox and Rosse.

L°. Bl.41 v.21. Ik heb er niets tegen, in plaats van *is* hier *are* te lezen; maar de beweering, dat *is* ontwijfelbaar een fout is, houd ik voor zeer ongegrond. Al stond er voor *renown* zelfs een woord in het meervoud, dan nog zou bij Shakespeare het werkwoord in het enkelvoud kunnen zijn.

L°. Bl.41 v.23. Alleen het grondsap is overgebleven, om nog van dezen kelder te roemen, er op te pralen.

Act. II, Sc. 3. L°. Bl. 42, 43 en 44. Ik heb niets tegen de *stage-directions*, die hier voorkomen, mits men maar bedenke, dat noch *Lady Macbeth swoons*, noch *Lady Macbeth is borne* (of *carried*) *out*, noch *all but Mal. and Don.* in de folio staat. Het wegdragen van Lady Macbeth is ook inderdaad onnoodig. De uitgevers der folio hebben zich zeker voorgesteld, dat zij eenvoudig ondersteund werd, en op het tooneel bleef, totdat het door allen behalve Malcolm en Donalbain verlaten werd. Dat bl. 43 vs. 1 achter *love* geen dubbele punt, maar een komma moet staan, is duidelijk.

L°. Bl. 43 vs. 2. Ik verkies de vers-afdeeling der eerste folio:

> Courage, to make 's love known?
> Help me hence, ho!
> Look to the lady.
> Why do we hold our tongues,
> That most etc.

L°. Bl. 43 vs. 6. *Auger-hole.* Simrock heeft de verklaring van Delius, die in 1841 werd voorgesteld, opgenomen. Thans schijnt Delius zelf tot het oude en gewone gevoelen teruggekeerd, en vertaalt hier *Bohrloch*, hetgeen hij dus niet meer ongerijmd vindt, zooals vroeger.

L°. Bl. 43 vs. 9. Dit zou zonder twijfel én met Donalbain's *Let's away*, én meer nog met Malcolm's eigen woorden: *I'll to England*, in onverzoenlijken strijd zijn, wanneer Tieck's vertaling: Noch unser heftger Gram zum Fliehn geschickt, de juiste was. Het zou dan wel onvermijdelijk zijn, *motion* door *action* of iets dergelijks te verklaren. Thans echter is dit onnoodig, daar men de plaats aldus heeft te vertalen: en onze smart moet zich nog niet bewegen, zich nog niet uiten. De gedachte komt overeen met het vorige: our tears are not yet brewed. Zij is er slechts een wijziging van.

L°. Bl. 43 v. 10. Dit moet niet met Tieck metaphorisch worden opgevat:

> Und haben wir verhüllt der Schwäche Blössen,
> Die Fassung jetzt entbehrt;

maar met Delius, Simrock en Moulin in geheel eigenlijken zin:

> Bedekken we eerst de naaktheid onzer leden
> Voor 't gure weêr.

Act. II, Sc. 3. L°. Bl.44 vs.3. In 1841 verbond Delius dezen regel met het voorafgaande:

> And when we have our naked frailties hid,
> That suffer in exposure.

Inzoover kwam hij dus overeen met Tieck. Daar hij echter in afwijking van Tieck die woorden niet metaphorisch, maar in eigenlijken zin had opgevat, en ze van de naaktheid des ligchaams verstaan, moest hij het met deze woorden eveneens doen, en vertaalde dan ook: wir wollen uns jetzt bereit machen, wie es Männern ansteht. Evenzoo heeft Moulin, althans in de aanteekening: Laat ons onze harnassen aandoen, en noemt dit de welligt juistere opvatting. Of Delius er thans van teruggekomen is, kan uit zijn Lexicon niet worden opgemaakt. Ik geloof echter, dat hij er van moet terugkomen. Reeds het adjectief *manly* alleen is voor mij beslissend.

L°.Bl.44 v.10. Ik had wel eenig bewijs willen zien, waarom de hier afgekeurde opvatting zulk een afkeuring verdient. Zoolang dat bewijs niet geleverd is, houd ik haar voor de eenig juiste. Hoe nader in bloed, des te nader bloedig, dat is de letterlijke vertaling, waaraan wij zeker dan het meest getrouw blijven, wanneer wij haar zoo aanvullen: hoe nader in bloed wij aan den vermoorden koning verwant zijn, des te nader zijn wij hem in bloedigheid, des te eer wordt ons bloed even als het zijne vergoten. Vooral daardoor word ik in de overtuiging van de juistheid dezer opvatting versterkt, dat de andere uitlegging, die ik ook hier vind voorgesteld: our near relations are the most bloodthirsty, bezwaarlijk kan worden aangenomen, als er niet bewezen is, dat *the nearer bloody* kan beteekenen *the most bloodthirsty.*

Act. II, Sc. 4. L°.Bl.45,vs.9. De lezing *travailing* is ongerijmd. Was er vooraf van de zon gesproken, men zou nog een oogenblik aan hare verdediging kunnen denken. Maar nu is er een adjectief noodig, hetwelk doet uitkomen, dat de *lamp*, waarvan hier gesproken wordt, de zon is. Alleen het *travelling* is daartoe in staat. Door de aanhaling van verschillende voorbeelden heeft Dyce deze lezing nog meer buiten twijfel gesteld.

L°.Bl.45 v.14. Niet *place* alleen, maar *pride of place* beteekent »the highest elevation, which a bird of prey attains in its flight."

L°.Bl.46 v.15. Wanneer men met de folio achter *still* slechts een komma plaatst, behooren de woorden *'gainst nature still* mede tot de aanspraak aan de eerzucht. De zamenhang vordert echter de twee punten. Er is van niets anders gesproken, dan van onnatuurlijke verschijnselen, *unnatural, even like the deed that's done.* Macduff's berigt boodschapt een nieuwe onnatuurlijkheid, en doet daarom Rosse uitroepen: *'gainst nature still.* Vervolgens denkt hij aan de oorzaak dier onnatuurlijke daad. Hij vindt ze in eerzucht, maar erkent die als niet gedijend, omdat zij haar *own life's means* verteert. Alleen dan zou men, geloof ik, een komma kunnen plaatsen, wanneer men beweeren kon, dat alle eerzucht was *against nature.*

L°.Bl.47,vs.9. Wanneer men dezen regel zoo leest, dan moet *benison* als driesylbig worden uitgesproken. Spreekt men het daarentegen hier, evenals elders, als slechts van twee syllaben uit, dan behoort men met de tweede folio te lezen:

Act.III,Sc.1. God's benison go with you, Sir! and with those.

L°.Bl.49 v.17. vllg. Delius verkiest de afdeeling en lezing der folio:

> Let every man be master of his time
> Till seven at night, to make society
> The sweeter welcome.
> We will keep ourself till supper-time alone:
> While then, God be with you.

Hij geeft er deze reden voor: „Macbeth spricht hier als herablassender, freundlicher Wirth und sagt deshalb:

um die Gesellschaft um so willkommner und angenehmer zu finden, solle Jeder vorher Herr seiner Zeit bleiben. Dass er aber, wir die Herausg. ihn sagen lassen, erkläre, *er* wolle bis dahin allein bleiben, um die Gesellschaft um so schmackhafter zu finden, stimmt wenig zu der zuvorkommenden und bescheidenen Rolle, die Macbeth hier annimmt."

Act.III, Sc.1. L°.Bl.49 v.21. Omdat *with you* onmiddellijk is voorafgegaan, en wel met den toon op *you*, evenals in dezen regel, hebben sommige uitgevers het hier weggelaten, en lezen nu:

Sirrah, a word. Attend those men our pleasure?

L°.Bl.49 v.24. De verklaring, van deze woorden gegeven, is volkomen juist, maar vordert dan ook, zooals de folio het heeft, een komma achter *to be thus.* Bij de tegenwoordige interpunctie staat er iets zeer plats, namelijk: to be thus is nothing, but to be safely thus — is something.

L°.Bl.50 v.21. Het wordt tijd, dat men dit wonderlijke *seeds* late varen, en eenvoudig *seed* schrijve. Tegen Collier's: „So (*seeds*) the old copies, which there is no sufficient reason for abandoning, especially as Macbeth is speaking of Banquo's issue throughout in the plural", is met regt door Dyce aangevoerd: „But does not *seed* convey the idea of number as well as *seeds*? and is it likely that Shakespeare would have deviated so oddly from common phraseology as to term the issue of a man his *seeds*?" Het is vreemd, dat Collier, om zich gelijk te blijven, niet ook *issues* geschreven heeft. Het zou immers evenzeer als *seeds* door zijn: „Macbeth is speaking of Banquo's issue throughout in the plural" (alsof daarin iets eigenaardigs, iets vreemds was!) geregtvaardigd worden. Als Delius schrijft: „Die Ausgeber setzen den Singular, ohne die poetische kraft des Plurals an dieser Stelle zu würdigen", onthoudt hij zich bijzonder verstandig van elke nadere aanwijzing, waarin dan die poetische kracht wel gelegen is.

L°.Bl.50 v.22. Delius blijft er nog altijd bij, achter *come* de komma

weg te schrappen, en *fate* als nominatief op te vatten, hetgeen hij „gewiss richtiger und im Shakspeare'schen Geiste einfach schöner" noemt, terwijl hij van de interpunctie, die *fate* tot een vocatief maakt, oordeelt, dat zij aan de plaats „einen rhetorisirenden Anstrich" geeft. Dat bij zijne opvatting het lidwoord niet zou kunnen ontbreken, zag hij geheel voorbij

Act. III, Sc. 1. L°. Bl. 51 v. 19. Ik geloof, dat ook Delius tegenwoordig *clipt*, zoo als de folio leest, wel als *cleped* zal verstaan, en het niet meer van een werkwoord *clip* afleiden, dat insluiten, omvatten, zou moeten beteekenen.

L°. Bl. 52 v. 21. *Bloody distance* is hier zulk een afstand, als doodsvijanden van elkander scheidt, wanneer het zwaard tusschen hen zal beslissen.

L°. Bl. 53 v. 12. Ook Knight zou *acquaint you* niet verklaard hebben door *acquaint yourselves*, wanneer hij niet, zeker minder juist, met andere uitgevers achter *to plant yourselves* een punt had gelezen in plaats van een komma. Collier's onbekende corrector heeft in dezen regel het eenvoudige: „I will acquaint you with the perfect spy o' the time," ik wil u bekend maken „mit der sicher erspähten Zeit, wörtlich mit der sichern Erspähung der Zeit," (Delius), bedorven in het mij althans onverstaanbare: „I wil acquaint you, with a perfect spy, o' the time," hetgeen door Act. III. Sc. 3, „But wo did bid thee join with us? Macbeth," niet geregtvaardigd wordt.

Act. III, Sc. 2. L°. Bl. 54 vs. 5. De punt achter *leisure* zal wel alleen een drukfout zijn. Zij moet achter *words* staan.

L°. Bl. 55 vs. 3 en 4. Men voege met Dyce deze beide regels tot één te zaam:

But let the frame of things disjoint, both the worlds suffer.

L°. Bl. 55 vs. 8. Dat hier niet Banquo bedoeld is, maar Duncan, lijdt wel geen twijfel, maar er volgt niet uit, dat *place* verkieslijk is boven *peace*.

L°. Bl. 55 v. 18. Er moet óf *rememberance* in vier syllaben worden gelezen óf, met de tweede folio, *still apply*.

Act. III, Sc. 2. L°. Bl. 55, vs. 20. vlgg. Liever lees ik met de folio deze versafdeeling:

Unsafe the while, that we must lave
Our honours in these flattering streams,
And make our faces vizards to our hearts,
Disguising what they are.
You must leave this.

L°. Bl. 56, vs. 4. Men verklaart dezen regel gewoonlijk zoo: „die Natur hat ihnen keine ewige, sondern eine verfallende Urkunde ausgestellt." Ik geloof echter, dat reeds de woorden *in them* kunnen volstaan, om de onjuistheid dezer verklaring te bewijzen. *Natures copy* is een afdruk van de natuur, en ieder mensch is zulk een afdruk. Ik meen, dat dit ook de bedoeling is van Knight's aanteekening: „does not every one feel, that the copy means the individual, the particular cast from nature's mould, a perishable copy of the prototype of man?"

L°. Bl. 56, vs. 5. Het is beter, achter *yet* een komma te plaatsen, opdat het duidelijk uitkome, dat *there* in verband staat met het volgende: they are assailable.

Act. III, Sc. 3. L°. Bl. 57, vs. 7. Dat hier *did* staat in plaats van *did bid*, is natuurlijk slechts een drukfout.

L°. Bl. 57 v. 10. Ik voor mij verkies de oude lezing *the* boven het *thy* van den corrector. Als er een pronomen moest staan, waarom zou het dan niet *our* zijn?

L°. Bl. 57 v. 13. Ook hier is mij het oude *near* verkieselijk boven het *here* van Collier's corrector.

L°. Bl. 58, vs. 2. *The note of expectation* is de lijst der verwachte gasten. Zoo heeft Steevens het verklaard, en Delius heeft die verklaring wel verworpen, maar zonder eenig bewijs. Hij zelf maakt van *note*, al weder zonder bewijs, *Kunde*, *Wissen*, zoodat *the note of expectation* beteekenen zou: von denen man weiss, dass sie erwartet werden, een zonderlinge langdradigheid in plaats van het zoo eenvoudige en natuurlijke: die man erwartet.

L°. Bl. 58, vs. 3. Men kan *let it come down* op twee verschillende wijzen opvatten, óf als een last van den eersten moordenaar, om

nu toe te slaan, óf als eene aardigheid na Banquo's: it will be rain to-night. — De *stage-directions:* Strikes Banquo, en: Dies. Fleance escapes, zijn van de uitgevers.

Act.III,Sc.4. L°.Bl.58 v.15. *At first and last* beteekent: ten eersten en laatsten male, eens voor altijd. De versafdeeling van de folio schijnt mij verkieselijk:

You know your own degrees; sit down.
At first and last, the hearty welcome.
Thanks to your majesty.

L°.Bl.59,vs.5. *Both sides are even* beteekent inderdaad niets anders dan: beide zijden van de tafel zijn even vol, en staat dus in onmiddellijk verband met het volgende; here I'll sit i' the midst. Er is in het geheel geene reden, om het met den vorigen regel te verbinden, en er van te maken: Beide Seiten (Wirthin und Gäste) sind also quitt mit einander, namelijk in het betuigen van hoflijkheid. Niet alleen *sides* pleit tegen die opvatting, maar ook dit, dat de woorden: here I'll sit i' the midst, dan geheel los, met niets verbonden zijn, en men niet begrijpt, welke strekking zij hebben.

L°.Bl.59,vs.9. Een lastige regel. Tieck vertaalt:

Viel besser draussen an dir, als er hier drinnen,

waarbij volstrekt geen tegenstelling tusschen de beide leden van het vers is. Moulin heeft de plaats goed begrepen, toen hij vertaalde:

Nu beter buiten u, dan binnen hem,

dat is: beter dat bloed van buiten aan u, dan van binnen in hem. Delius heeft hetzelfde: „Banquo's Blut ist besser draussen an dir, als drinnen in ihm. Der Gegensatz mit *thee* without hat die Assonanz *he* within für *him* within veranlasst, wie Shakespeare überhaupt häufig I and me, thou and thee, he and him, u. s. w. vertauscht, die ersteren Formen namentlich zu grösserem Nachdruck (?) für die letzteren gebraucht, wenn das sie regierende Verbum

oder Vorwort nicht unmittelbar vorangeht." Ook Simrock vertaalde:

's ist besser aussen dir, als innen ihm.

Act. III, Sc. 4. L°. Bl. 60, vs. 1. Ten onregte zetten sommigen achter *hear* een komma, en vertalen: morgen zullen wij meer hooren, als wij weder tot ons zelf gekomen zijn. Er is noch in het voorgaande, noch in het onmiddellijk volgende: Sweet remembrancer enz. eenig blijk, dat Macbeth van zijn stuk gebragt is door de boodschap van den moordenaar, al bevat die de onaangename tijding van Fleance's ontsnappen.

L°. Bl. 60, vs. 2 tot 4. Men behoort deze plaats, zal zij een zin hebben, met Steevens en Malone zoo te interpungeren:

You do not give the cheer; the feast is sold,
That is not often vouch'd, while 't is a making,
't Is given with welcome;

hetgeen door Dyce uitstekend verklaard is: „That feast can only be considered as sold, not given, during which the entertainers omit such courtesies as may assure their guests that it is given with welcome."

L°. Bl. 60, vs. 4. *To feed were best at home*, beteekent niet zoo als Tieck vertaalt: man speist am besten daheim, maar, zoo als Simrock heeft: Satt isst man sich zu Hause.

L°. Bl. 60, vs. 9. Dat Banquo's geest voor de toeschouwers zigtbaar moet zijn, daaraan twijfel ik niet. Maar het eerste bewijs, dat er hier voor geleverd wordt, that the „ghost of Banquo," would not have figured among the *Dramatis personae*, unless he really appeared on the stage, heeft geene waarde. Immers die lijst der dramatis personae is eerst van Rowe. Wat de zaak volkomen beslist tegen Kemble's meening is de *stage-direction:* Enter the ghost of Banquo, and sits in Macbeth's place, die in de folio gevonden wordt. Reeds Tieck, die anders tot Kembles gevoelen wel zou overhellen, maakt hierop als op *die Hauptsache* opmerkzaam.

L°. Bl. 61 v. 66. De folio heeft hier geen andere *stage-directions*, dan deze drie: enter ghost; Exit Lords; en: Exeunt.

Act. III, Sc. 4. L°. Bl. 62, vs. 8. *Impostors to true fear* beteekent: bedriegers voor ware vrees, die de ware ontzetting naäpen.

L°. Bl. 62 v. 18. Zoo zeker als hier sta, ik zag hem.

L°. Bl. 63 v. 14. Ik vind op bl. 60 van een wanhopige poging gesproken, „to prove that it is Duncan's ghost, and not Banquo's that fills the vacant chair." Inderdaad is zij door sommigen gewaagd, zooals Collier zegt, „against the positive evidence of all the old copies." En zeker „any one who pleases to read the text with attention, will acknowledge that it would be waste of time and space to refute such an obvious absurdity." Maar dat die „obvious absurdity" aan Strutt en Robinson wordt geweten, is een groot onregt. Ook zij laten achter de woorden van Lenox: may it please your highness sit? den geest van niemand anders dan van Banquo verschijnen. Hier eerst, bij de tweede verschijning, bij het *Re-enter ghost*, of, zooals de folio heeft, *Enter ghost*, (*) denken Strutt en Robinson, en met hen Knight, aan den geest van Duncan, en hier kunnen zij het doen, omdat hier geen *stage-direction* hun in den weg staat, zooals vroeger het Enter the ghost of Banquo, and sits in Macbeth's place, en omdat er zoo beter rekenschap gegeven schijnt van een tweede verschijning. Niettegenstaande dien grond verwerp ik toch het gevoelen, dat er op rust, en denk hier aan een tweede verschijning van Banquo's geest. Er is in den geheelen tekst niets, wat aan Duncan doet denken, terwijl daarentegen het drinken van Banquo's gezondheid reeds genoeg is, om juist zijne terugkomst aan tafel te vorderen.

L°. Bl. 63 v. 16. *and all to all* is niet: en alles aan allen, maar: en allen aan allen. Het is dus: ik drink de gezondheid van allen en van hem, en allen drinken wij die van allen, ieder die van al de anderen. Zoo kan er dan ook uit aller mond op volgen: Our duties and the pledge.

L°. Bl. 64, vs. 3. Ook al rekende ik het aan geen twijfel onderworpen, of „If trembling I exhibit" de beteekenis kan hebben van:

(*) Overal heeft de folio *Enter*, waar de uitgevers *Re-enter* hebben.

„If you perceive me tremble," zou ik toch de gissing van Steevens verkiezen, die den regel zoo leest:

If trembling I inhibit thee, protest me.

Reeds Malone merkte op, dat deze gissing bijzonder bevestigd wordt door de interpunctie der folio, die de komma achter, niet vóór *then* plaatst.

Act.III. Sc.4. Lo.Bl.64 v.14. Delius leest met de folio *is blanch'd* en teekent er bij aan: „Der natürliche Rubin der Wangen Macbeth's ist von Furcht erbleicht. Die Herausg., denen dieses Bild zu kühn erscheint, setzen *are* für das *is* der fol. und beziehen es auf *cheeks*." Zij doen dit, en naar mijn oordeel met regt, niet omdat het beeld: „my natural ruby is blanch'd with fear" hun te stout is, maar omdat zij overal, tenzij het rijm het verbiedt, in plaats van den Shakespeare'schen singularis na nomina in-plurali den pluralis zetten. Al blijft men hier *is* lezen, dan mag het toch alleen op *my cheeks* zien. Verandert men elders den singularis in zulke gevallen in een pluralis, dan moet men het ook hier doen.

L°.Bl.65,vs.4. *which* kan hier slechts als drukfout staan in plaats van *which is which.*

L°. Bl. 65, vs. 5, 6 en 7. In Holinshed's kroniek bouwt Macbeth voor zijne veiligheid het slot Dunsinan, en vordert de hulp der verschillende grooten ter voltooijing van den arbeid. Als de beurt aan Macduff komt, zendt hij wel zijn werklieden, maar weigert in eigen persoon te verschijnen. Van die weigering, heeft men gemeend, was hier sprake; daarop doelde het: Macduff denies his person at our great bidding. Men zou er regt toe hebben, als het niet van zelf sprak, dat eenige plaats in een drama verklaard moet worden uit dat drama zelf, niet uit het een of andere geschrift, dat onder de bouwstoffen van dat stuk gevonden wordt. Nu is hier nog geen enkele *great bidding* voorgekomen, dan de uitnoodiging tot den maaltijd. Zij moet dus hier bedoeld zijn, wat nog bevestigd wordt door

hetgeen Lenox later van Macduff zegt: because he fail'd his presence at the tyrant's feast, he lives in disgrace. De tweede boodschap van Macbeth heeft natuurlijk een ander doel. Hij heeft gezonden om te laten noodigen tot den maaltijd, hij *will send* om iets anders. Ik versta de plaats eenvoudig zoo: Wat zegt gij er van, dat Macduff durft weigeren op onze uitnoodiging tot den maaltijd te komen? Hebt ge niet om hem gezonden, om de reden dier weigering te hooren, en hem er over te onderhouden? (Onjuist is dus Collier's schrijven van „the reply of Lady Macbeth, who had said nothing about the matter, and asks, in ignorance, whether Macduff had been sent to.") Ik heb er nu pas toevallig van gehoord, maar ik zal hem laten roepen.

Act.III, Sc.4. L°.Bl.65 v.10. Voor *weird* leze men *weyard* of *wayward.* Zie de aant. op bl. 10. vs. 16.

L°.Bl.65 v.19. *Self* wordt hier door Shakespeare niet, even als *strange*, als een adjectief gebruikt, gelijk Delius beweert, zoodat *self-abuse* dan twee woorden zouden zijn. De copula *and* kan op andere wijze geregtvaardigd worden. De zin is: my abuse, which is a strange abuse and a self-abuse. Aan het eind van dit stuk: who by self and violent hands took off her life.

L°.Bl.65 v.21. Ofschoon de folio's *indeed* in één woord lezen, verklaar ik mij toch voor de scheiding *in deed*, en vat het op zooals men gewoonlijk doet: wij zijn nog jong in daden, wij hebben nog geen oefening van doen. Ik kan niet inzien, dat „wir sind eigentlich, im Grunde, nur zu jung noch," zoo veel beter bij de twee vorige regels past.

Act.III, Sc.5. L°.Bl. 68 v.7. volgg. Achter *chiefest enemy* leest de folio zoo:

Music a and song.

Hark ! I am etc.
Sits in a etc.

Sing within. Come away, come away, etc.

zoodat het gezang nog voortduurt, nadat Hecate reeds is

weggegaan. De oude *stage-direction* is in plaats van *Exit Hecate* en *Exeunt witches* alleen *Exeunt* aan het einde.

Act. III, Sc.6. L°.Bl.67 v.19. *Cannot want.* Bij het negatieve werkwoord *want* is *not* geen opheffing, maar een versterking der ontkenning.

L°.Bl.68 vs.7. De tweede folio heeft *under the key*, zoodat de uitdrukking dan den algemeenen vorm van een spreekwoord verkrijgt.

L°.Bl.68 v.27. De eerste folio heeft *their king*. De spreker noemt dan Macbeth niet zijn koning, als hoedanig hij hem niet wil erkennen, maar hun koning, den koning der anderen. Dat echter, al leest men *the king*, niemand anders dan Macbeth kan bedoeld zijn, spreekt bijna van zelf.

L°.Bl.69 vs.2. Te regt schrijft Dyce: „the semi-colon placed after *Sir*, *not I*, destroys the meaning of the passage. The construction is: — and the cloudy messenger turns me his back with an absolute *Sir, not I*, received in answer from Macduff, and hums, as who should say etc.''

Dat al de omzettingen, de veranderingen zelfs, waartoe Tieck besloten heeft, geheel onnoodig zijn, is gemakkelijk in het licht te stellen. Men heeft slechts vier zaken voor oogen te houden, om in den zamenhang van dit tooneel geen bezwaar te vinden; 1°. Er was alleen van Macduff's vlugt, niet van haar gelukkigen afloop, zijn aankomst in Engeland, gesproken, zoodat het „some holy angel fly to the court of England, and unfold his message ere he come,'' zeer duidelijk wordt; 2°. met de woorden: Sent he to Macduff? komt de spreker nog eenmaal op de oproeping van Macduff, als de aanleiding tot de geheele zaak, terug; 3°. wel komt eerst in het volgende bedrijf de tijding van Macduff's vlugt tot de ooren van Macbeth, maar er volgt niet uit, dat zij vroeger niet aan anderen bekend was; 4°. Macduff gaat naar Engeland om koning Eduard ten strijd op te wekken, en hem te bewegen, om een leger uit te rusten, onder bevel zijner voornaamste generaals, Northumberland en Siward; maar dit verhindert volstrekt niet, dat Macduff, als hij in Engeland aankomt,

verneemt, dat alles, waartoe hij wil opwekken, reeds gedaan is, en Malcolm hem kan mededeelen:

What I am truly
Is thine, and my poor country's, to command;
Whither, indeed, before thy here-approach,
Old Siward, with ten thousand warlike men,
Already at a point, was setting forth.

Er is slechts ééne verandering, die ik in dit tooneel voor noodig houd, en die ik daarom waag voor te stellen; maar het is geen omzetting, en geen verandering van woorden; het is alleen een andere verdeeling der onveranderde regels over dezelfde twee personen. Ik stel deze afdeeling voor:

Lenox. My former speeches have but hit your thoughts.
. . . .
Macduff lives in disgrace.
Lord. Sir, can you tell
Where he bestows himself?
Lenox. The son of Duncan,
. . . .
Prepares for some attempt of war.
Lord. Sent he to Macduff?
Lenox. He did, and with an absolute: Sir, not I,
. . . .
That clogs me with this answer.
Lord. And that well might
. . . .
Under a hand accurs'd!
Lenox. I'll send my prayers with him!

Zoo zal, geloof ik, de onbekende Lord verkrijgen wat hem past, de vragende, ondergeschikte rol, en zullen de vragen: *Sir can you tell etc.?* en: *Sent he to Macduff?* duidelijk te begrijpen zijn, terwijl anders vooral vreemd zou blijven, hoe de man, die pas te voren heeft verhaald: for broad words, and because he failed his presence at the

tyrant's feast, Macduff lives in disgrace, nu vragen kan: Sent M a c b e t h to Macduff?

Act.IV.Sc.1. L°.Bl.69 v.14. Dat hier *Harpy* moet gelezen worden, leerden reeds Steevens en Tieck.

L°.Bl.70 vs.1. De lezing *under cold stone* rust niet op het gezag van Collier's ouden corrector, maar op het gezag der folio, een gezag, grooter voorwaar! dan dat van den corrector, maar toch niet zoo met een authentieke uitgaaf gelijk te stellen, dat men zou moeten zeggen: „we have no authority for altering the text." Hoeveel te minder mag men zoo iets beweeren ten opzigte van een lezing, die men opgenomen rekent „on the authority of the old corrector."

Zonderling is het, dat men, elders zich niet altijd zoo onvoorwaardelijk aan de folio bindende, er hier zoo pal voor bleef staan, dat men, liever dan een hairbreedte te wijken, de vreemdste stellingen over de uitspraak van *cold* verzon. Leg maar, zei Collier, „due and expressive enphasis" op *cold* en de regel is volledig. Spreek *cold* hier in twee syllaben uit als *co-old*, ried Susan. Schuif „um die Consonantenhaüfung weniger fühlbar zu machen, ein stummes *e* in der Aussprache zwischen *cold* und *stone* ein," is de les van Delius. En dat alles, om van Pope's eenvoudige bijvoeging van het lidwoord: „under *the* cold stone," verschoond te blijven.

L°.Bl.71 v.15. De eerste folio leest, en zoo blijve men lezen: Enter Hecate and the other three witches, zoodat Hecate zelf, als hoofd der heksen, mede tot haar getal gerekend wordt, en men de zaak zich op deze wijze voorstelt, dat de drie heksen, die geheel alleen op het tooneel geweest zijn, toen zij Hecate hoorden komen, haar te gemoet zijn gegaan en thans met haar terugkeeren. „The other three witches" zijn dan geheel bepaalde heksen, namelijk diezelfde drie, die van den beginne af hare gewigtige rol in het stuk hebben gespeeld, en daarom altijd met het bepalend lidwoord worden genoemd. Meer dan deze drie heksen komen er nergens voor. Ook in het geheele tooneel, dat nu volgt, vinden

wij de rollen slechts aan drie heksen verdeeld, en lezen niet meer dan 1 witch, 2 witch, en 3 witch.

ct.IV.Sc. 1. °.Bl.71 vs.18 —20. Waartoe zal het inspringen dezer drie regels dienen? De maat is volmaakt dezelfde als die der twee vorige.

°. Bl. 72. Noch *Exit Hecate*, noch *Knocking* zal men in de folio zoeken.

°.Bl.72 vs.6. Zeer goed vertalen dit Voss en Tieck: bei dem was ihr da treibt; en Moulin: bij de kunst die gij verstaat. Simrock's onjuiste vertaling: bei dem woran ihr glaubt, vindt haar oorsprong in zijn vooroordeel, dat de andere bezwering geen kracht zou hebben.

°.Bl.72 v.11. Ofschoon Collier de verandering van zijn ouden corrector, die *bleaded* leest, ontwijfelbaar juist noemt, waag ik het, *bladed* te verdedigen, waarin vroeger door niemand, ook niet door Collier zelf, de minste zwarigheid werd gevonden. Waarom zou *bladed corn* nooit *lodged or layed* kunnen zijn? Wat beteekent het dan anders dan *opgeschoten* graan, en waarom zou dat voor geen neerslaan vatbaar zijn? Ik althans verkies het boven *bleaded*, hetgeen volgens Collier beteekenen zal: „in some of the provinces, and perhaps in Warwickshire, ripe corn, corn ready for the sickle." In den volgenden regel is *on* zeker even goed als *o'er*. De derde verandering daarentegen, die van *slope* in *stoop*, behaagt mij meer.

°.Bl.72 v.15. *all together*. Ik verbeeld mij, dat Delius er thans niet meer voor zal zijn, om dit in één woord als adverbium *altogether* te lezen, noch om *germin* in den collectiefsingularis te houden.

°.Bl.73 vs.3. De folio leest *masters*, niet *masters'*, en denkt er *mouths* dus niet bij. Er is geen reden, om daarvan af te wijken.

°.Bl.73 vs.8. Er zijn vrij wat wonderlijke verklaringen gegeven van de beteekenis der drie verschijningen, die elkander hier opvolgen. Dat gewapende hoofd heeft men tot M a c b e t h 's afgehouwen hoofd gemaakt; achter het bloedige kind heeft men Macduff's vermoorden zoon of den ontijdig ter wereld gekomen Macduff zelf, en achter het gekroonde kind Malcolm gezocht. En toch doelen naar mijn oordeel de verschij-

ningen niet op personen, maar op zaken, die er door aan Macbeth worden voorspeld. Men brenge slechts ieder gezigt met hetgeen er onmiddellijk op volgt in verbinding; het gewapende hoofd met „Beware Macduff, beware the Thane of Fife"; het bloedige kind met »Be bloody" en „None of woman born shall harm Macbeth"; het gekroonde kind eindelijk, dat een tak in de hand heeft, met „Macbeth shall never vanquish'd be, until Great Birnam wood to high Dunsinane hill Shall come against him."

Act.IV.Sc. 1. L°.Bl.73 vs.9. Het schijnt mij beter, van deze twee regels drie te maken:

Tell me, thou unknown power, —
He knows thy thought:
Hear his speech, but say thou nought.

L°. Bl. 75. Men zal *The cauldron descends* en *sound* in de folio niet zoeken.

L°.Bl.75 vs.7. De *stage-direction* der folios is: A show of eight kings, and Banquo last, with a glass in his hand. Zoo lezen wij dan ook in de uitgaaf van Collier. Met het tooneel zelf komt dit echter niet overeen. Er komen achtereenvolgens acht personen op, die allen gekroond zijn, en de achtste draagt een tooverspiegl, waarin Macbeth nog meer vorsten in de verre toekomst aanschouwt. Die achtste nu kan Banquo niet zijn, om de eenvoudige reden, dat tot Banquo de voorzegging was geweest:

Thou shalt get kings, though thou be none.

Evenwel is Banquo er bij, en wijst op al die koningen met pralenden lach als op zijn eigen geslacht:

— — — — — — Banquo smiles upon me,
And points at them for his.

Delius erkende de zwarigheid, en stelt een veranderde interpunctie voor: A show of eight kings and Banquo, last (scil. king) with a glass in his hand. Wat de oude corrector van de zaak heeft gedacht, is niet wel te zeggen. Dit alleen weet ik, dat zijn verandering: A show of eight kings, and Banquo first and last, with a glass in his hand,

zoo ongerijmd mogelijk is. Ik zelf stel deze lezing voor: A show of Banquo and eight kings, the last with a glass in his hand. Uit den zamenhang blijkt wel, dat Banquo er bij is, maar niet dat hij de trein besluit, zooals Delius en Dyce meenen. Hij kan even goed vooraan of op zijde zich bevinden.

ıct.IV.Sc.1. ,º. Bl. 75, vs. 12, 13. Men leze:

> Why do you show me this? — A fourth? start, eyes! —
> What! will the line stretch out to the crack of doom? —
> Another yet? — enz.

ıº.Bl.76 v.13. *Weird.* Het moet ook hier tweesylbig zijn: *weyard* of *wayward.*

ıo.Bl.77 vs.8. *This purpose* is van de uitgevers. De folio heeft *his* (voor *its*) *purpose.* Zie de aant. op bl. 25 vs. 3.

.ct.IV. Sc.2. º.Bl.77 v.81. Voor *Lady Macduff* heeft de folio *Macduff's wife.* Op bl. 81 vindt men er noch *stabbing him* noch *dies* en aan het eind van het tooneel alleen: *Exit crying murder.*

º.Bl.78 vs.9. *The fits o'the season* beteekent niets anders dan *de vlagen van dezen jaarstijd.* Het te verklaren als *what is fitting to the season* zal wel niet veel opgang maken.

ıº.Bl.78 v.14. Wanneer men de lezing *each way and move* behoudt, dan zal men wel tot de meening moeten komen, die Delius in 1841 ontvouwde, toen hij schreef: „*move* ist hier nicht, wie die Ausg. interpungiren, Verbum, sondern Substantiv: Wir treiben umher auf der See, in jeder Richtung und Bewegung", en vooral zal men daartoe moeten komen, als men echter *sea* een komma plaatst, en niet achter *way.* Heeft men echter, en met regt, niet veel op met die verklaring, gelijk Delius dan ook tegenwoordig zelf in zijn Lexicon *move* alleen als werkwoord, niet als substantief kent, dan zal men de lezing moeten veranderen, hetzij door met Steevens te lezen: *and each way move,* hetzij door te gissen: *each way and wave.*

,º.Bl.80 vs.8. De folio heeft achter *hence* en *ones* geen leesteeken, zoodat de plaats dan verbonden is met den volgenden regel:

> — — — — — — Hence with your little ones
> To fright you thus etc.

Act.IV. Sc. 3. L°.Bl.81 vs.3. Men heeft hier een voorbeeld, dat de uitgevers, die de plaats hebben bepaald, waar het een of ander tooneel moet worden gespeeld, die soms zeer onnadenkend en dus verkeerd hebben bepaald. Deze 3de S. kan niet spelen in „a room in the king's palace." Niet alleen de vraag op bl. 87: Comes the king forth? I pray you, maar vooral de aanhef van het gesprek: Let us seek out some desolate shade, pleit er tegen. Tieck gevoelde het, en schreef daarom: „England. Park beim königlichen Schloss."

L°.Bl.81 vs.7. *Birthdom* is geboorte*regt*, niet, zooals Delius »in concreter Bedeutung" het wilde verstaan: geboorte*land*.

L°.Bl.82 vs.1. De verdediging van het *discerne* der folio zal, hetzij men dan de vertaling van Tieck of die van Delius aanneme, wel niet meer worden volgehouden. De beweering, dat *you may deserve* „ohne allen denkbaren Zusammenhang mit *I am young*" zou staan, is zeer ongegrond. De zamenhang is vrij eenvoudig: wel ben ik nog jong, maar zoo veel kan ik toch wel inzien, dat gij belang kunt hebben bij mijn val.

L°.Bl.82 v.11. *yet grace must still look so* kan niet beteekenen: *yet grace would be itself unaltered.* Ook zou die beteekenis, die gedachte, hier volstrekt niet in den zamenhang passen. De zin der plaats is deze: Maar vergeef mij mijn achterdocht, die misschien volkomen ongegrond is. Gij zult er dan zelf niet minder door worden. In velen reeds bedrogen, moet ik ook u verdenken. Maar het schaadt uw wezen niet; al viel de glansrijkste der engelen, toch schitteren de engelen er niet minder om, en verliezen niet, al blijft men ook, door den val van den beste gewaarschuwd, nog immer, niettegenstaande hun glans, voor afval vreezen. Al droegen alle ondeugden het uiterlijk voorkomen der deugd met zich, daarom kan de deugd zelf er niet anders gaan uitzien. Zij kan er hare gedaante niet om veranderen, als is die niet in staat haar voor verdenking te vrijwaren. Malcolm wil dus zeggen, dat hij Macduff geen vertrouwen kan schenken, ofschoon hij geen bijzondere

reden van achterdocht heeft. Hij kan, al is Macduff nog zoo goed en deugdzaam, zich niet aan hem vertrouwen, omdat ook de brave en deugdzame tot verraad kan worden verleid. Het is mogelijk, dat zoo iets bij Macduff ondenkbaar is, welnu, dan zal zijn achterdocht hem niet slechter, niet anders maken dan hij is.

Act. IV. Sc. 3. L°. Bl. 82, vs. 10 en 11. Nadat Malcolm zijn wantrouwen op een zoo vasten, van het karakter van Macduff geheel onafhankelijken grond heeft gevestigd, ziet deze in, dat er aan geen verandering meer te denken is, en roept uit: I have lost my hopes. Maar nu gaat Malcolm tot een anderen grond van wantrouwen over, die in Macduff's eigen handelwijze gelegen is. Het is, zegt hij, misschien uw eigen daad, waardoor gij uwe hoop verliest, gelijk zij het is, waarin ik mijne oorzaak van achterdocht vind. Zoo althans verklaar ik mij den zamenhang dezer lang niet gemakkelijke plaats.

L°. Bl. 83 vs. 3. *Thou* in *wear thou thy wrongs* kan onmogelijk op *poor country* slaan, waarvan het door twee regels is afgescheiden, en dat reeds door een ander subject in den tweeden persoon gevolgd is. Het kan bij niets anders behooren dan bij *great tyranny*. Maar het moet geheel worden geschrapt. De folio heeft het niet, voor den zin is het onnoodig (de uitgevers voegden het er in om eene, toch onmogelijke, subjectsverandering er door aan te toonen), en het metrum wordt er door bedorven. — In den volgenden regel kan men wel in plaats van *thy* de lezing der folios *the* behouden, maar dat men, *thy* opnemend, „den Sinn der Stelle missversteht," kan ik niet inzien. De beteekenis der geheele plaats is deze: dwingelandij, leg nu uw grondslag vast, want het goed regt durft u niet beteugelen. Draag uw onregt schaamteloos ten toon, uw titel is u bekrachtigd.

L°. Bl. 83. De *stage-direction:* Showing a paper, staat niet in de folio.

L°. Bl. 84 vs. 7. In plaats van *smacking* heeft de tweede folio *smoking*, wat Delius „bemerkenswerth und schön" heeft genoemd, en

vertaald: „Macbeth dampft gleichsam von jeder Sünde." Een grootere gehechtheid aan de eerste folio ware hier niet ontijdig geweest.

Act. IV. Sc.3. L°.Bl.85 v.10. *Foison* is uit de derde en vierde folio. De beide eerste folios hebben den pluralis.

L°.Bl.86 vs.6. *Bloody-scepter'd* is: met een bloedigen scepter voorzien, en ziet dus op *tyrant*. Ten onregte laat men het op *nation* zien en vertaalt het: onder een bloedigen scepter zuchtend.

L°.Bl.87 vs.6. Ook mij kan Knight's uitlegging van *at a point* geenszins behagen, maar de lezer moet toch hare aanleiding kennen, de reden, die Knight tot haar bragt. Hij zelf geeft ze aldus op: „it is held, that *at a point* means fully equipped, as in Hamlet *armed at point*, but we have no exemple of the use of the word with the article." In *armed at point* zou Knight niet de minste zwarigheid hebben gehad, noch één oogenblik over de beteekenis in twijfel zijn geweest.

L°.Bl.91 v.10. Met *he has no children* kan Macduff noch de troostgronden van Malcolm afweeren, noch zijn spijt uitdrukken, dat Macbeth geen kinderen heeft, waaraan hij zich regt zou kunnen wreken. Zulk een gedachte is Macduff onwaardig en doet Macbeth te veel eer aan, als ware deze gevoeliger in zijne kinderen te straffen dan in zich zelf. Knight, Hiecke, Delius en Susan hebben de ware uitlegging: hij (Macbeth) heeft geene kinderen, en was alleen daarom in staat een vader zijn kinderen te vermoorden. Het komt dus overeen met de plaats in 3 King Henry VI, Act. V, Sc. 5.

You have no children, butchers! if you had,
The thought of them would have stirr 'd up remorse.

L°.Bl.92 v.18. Alleen in Delius is het opgekomen, *tune* plat, en *time* „in der Bedeutung van *Zeitmass, Takt*", dichterlijk te noemen. Anders heeft sedert Rowe niemand meer aan de juistheid der lezing *tune* getwijfeld.

Act. V, Sc. 1. L°.Bl.94 v.17. *you* ziet niet op de kamenier, maar op Lady Macbeth.

Act. V, Sc. 2. L°. Bl.96 vs.3. *The mortified man* is thans ook bij Moulin *de kluizenaar.* Tieck heeft: „den abgestorbnen Greis"; Simrock: „den abgestorbnen Mönch"; Delius: „selbst ein durch ascetische Kasteiungen der Welt abgestorbner Büsser würde für eine so dringende Sache in den Kampf ziehen."

L°.Bl.97 v.12. *medecine* behoeft in het geheel niet in den zin van *physician* (het Fransche médecin) te worden opgevat. Het beteekent hier, als elders, *remedy.* Men heeft het woord geweld aangedaan, alleen omdat er *him* op volgde. En toch is daarin niet het minste bezwaar. Malcolm zelf wordt hierde artsenij van den staat genoemd, zoodat er zeer goed *him* op kan volgen.

Act. V, Sc. 3. L°. Bl. 99. De *stage-direction*: Exit servant, is niet uit de folio.

L°.Bl.99 vs.5. Ik geef de voorkeur aan de oude lezing: my *way* of life, daarbij indachtig aan Gifford's opmerking: *way of life* is neither more nor less than a simple periphrasis for *life*, zoodat de wonderlijke invallen van Tieck geheel buiten aanmerking blijven. Het komt mij voor, dat *my May of life*, dat bij den eersten oogopslag door de tegenstelling met *the sear, the yellow leaf* aantrekt, geen zin heeft, daar bezwaarlijk de lente van iemands leven in den herfst vallen kan.

L°. Bl.100. vs. 20. *Senna* is afkomstig van de vierde folio.

L°. Bl. 101. Leest men, in plaats van twee malen *Exit*, met de folio alleen *Exeunt* aan het eind, dan moeten natuurlijk de laatste woorden van den doctor ter zijde gesproken worden.

Act. V, Sc. 5. L°. Bl. 103 v. 10. *Re-enter Seyton* is niet uit de folio. In zijne vorige uitgaaf had ook Collier het niet. Zijn tegenwoordige bijvoeging er van is een bewijs van gedachteloosheid. Immers ware hier *re-enter Seyton* noodig, waarom dan niet zeven regels vroeger er *Exit Seyton* bijgeschreven?

L°. Bl. 103 vs. 16. *To the last syllable* is een spreekwoordelijke uitdrukking voor *tot aan het einde toe*, zonder dat de eigenlijke beteekenis er van meer in rekening komt. Al de toepassingen van de school, die men bij Tieck vindt, kan men dus reeds hierom missen. De tijd heet *recorded*, dat is in de oirkonde opgeteekend, en dus toegestaan, verleend. De

komma achter *day to day* in den vorigen regel zal wel alleen door een drukfout in een kolon veranderd zijn.

Act. V. Sc. 5. L°. Bl.103 vs. 18. Er is geen reden, om *dusty* te veranderen. Het is een gepast epitheton van *death*. Ware er verandering noodig, die van Warburton in *dusky* zou aannemelijk zijn. Maar het *study* van de tweede folio, dat Delius een lezing noemt, „die, wenn sie auch nicht der andern vorzuziehen sein mag, doch einen schönen, des Dichters nicht unwürdigen Sinn enthält," is niets anders dan onzin. Zelfs Malcolm's woorden, die wij ons uit Act. I, Sc. 4, herinneren: — — he died

As one that had been studied in his death,
To throw away the dearest thing he ow'd,
As 't were a careless trifle.

kunnen het niet steunen.

L°.Bl.104 v.3. *Should* is geen verbetering van Collier's ouden corrector; het is de lezing der folio. *Shall* was een fout, waarvan alleen de uitgevers de schuld hebben. Men kon het, ook zonder de folio te zien, van Dyce weten, die bij *shall* aanteekent: a reading caught from Malone's last ed. (found also in *Shakespeare*, 1803.) All the old copies have *should*.

L°. Bl.104 vs. 14. Er is geen reden genoeg, om *I pull in resolution* te verwerpen, ofschoon het waar is, dat men verwachten zou *I pull in my resolution*. De gissing *pule* kan in geen geval worden aangenomen. Mijn bezwaar is niet, dat men alleen voorbeelden van *pule* in het deelwoord kan aanvoeren; het is veeleer daarin gelegen, dat *pule* wel de beteekenis heeft van *whine* of *whimper*, maar niet die van *grow faint;* en *I whine* of *whimper in resolution* zou natuurlijk niets zijn.

Act. V, Sc. 7. L°. Bl.107 vs. 15. Ook hier moet men niet *kernes* schrijven, maar *Kernes*. Het zijn dezelfden, waarvan in Act. I, Sc. 2, te gelijk met de *Gallowglasses* sprake was. Ten onregte maakt Collier er hier een algemeener woord van, dat de beteekenis van huurlingen, *mercenaries*, zou hebben. Dyce

merkte met juistheid op, dat dan de onmiddellijk volgende woorden: „whose arms are hired to bear their staves" geheel overtollig zouden zijn. Men denke zich, dat Macbeth, door zijn eigen onderdanen in den steek gelaten, deze ligtgewapende Iersche troepen in dienst heeft genomen.

Act. V. Sc. 7. L°. Bl. 108 v. 6. Door *the Roman fool* is niet Cato Uticensis bedoeld, maar Brutus.

L°. Bl. 108 vs. 14. *Intrenchant.* Ook Delius heeft thans in zijn Lexicon: „ohne Einschnitt, unverwundbar," en schijnt dus de gezochte uitlegging, die hij vroeger had, en waardoor dit woord moest beteekenen: „allenthalben eindringend, Alles begränzend" te hebben opgegeven. Hij was er door den actieven uitgang *ant* vooral toe bewogen.

Lo. Bl. 109 vs. 16. Er is in het metrum niet de minste reden, waarom men liever *be* dan *being* zou lezen.

L°. Bl. 109 vs. 19. De *stage-direction* der folios is: Exeunt, fighting. Alarums. Enter fighting, and Macbeth slaine.

